

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543

(พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ 6) พ.ศ.2562)

โดย

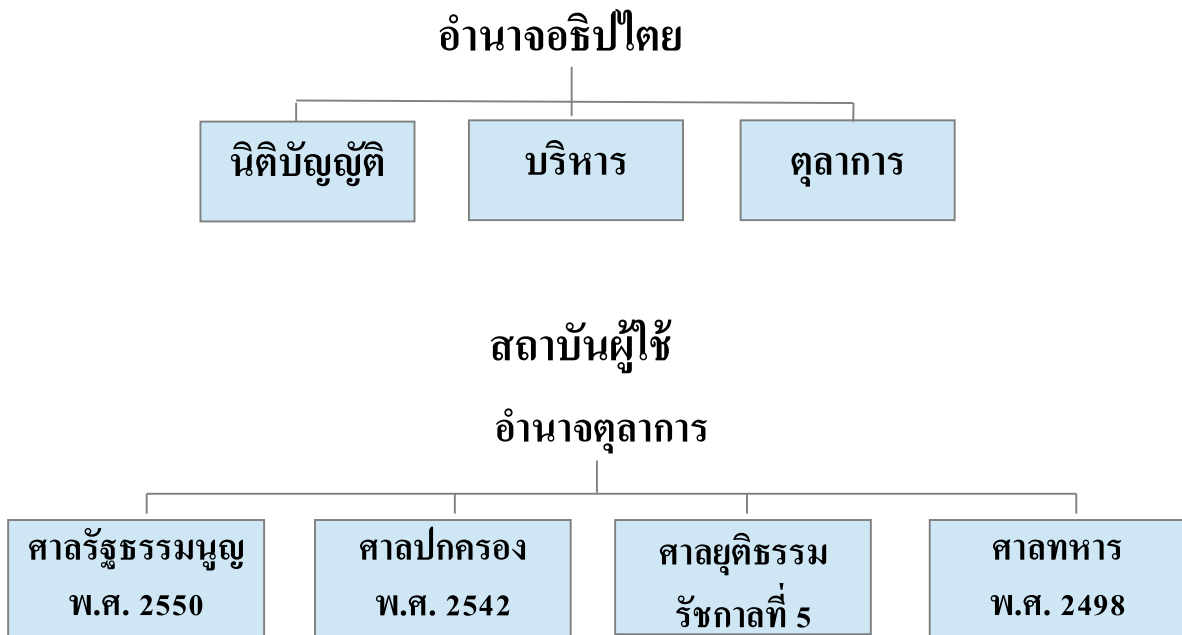
อาจารย์ พิศล พิรุณ

(ปรับปรุง ปี 2566)

“ธรรมนูญ” หมายถึง กฎหมายที่จัดระเบียบองค์กร เช่น ธรรมนูญศาลทหาร
พระธรรมนูญศาลยุติธรรม. (จากพจนานุกรมราชบัณฑิต 2542)

รัฐธรรมนูญ = ธรรมนูญของรัฐประเทศ

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม = ธรรมนูญของศาลยุติธรรม

หากมีข้อโต้แย้งว่าคดีควรอยู่ในเขตอำนาจของศาลใด “คณะกรรมการวินิจฉัย
ชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล” ตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจ
หน้าที่ระหว่างศาล พ.ศ. 2542 จะเป็นผู้ชี้ขาด

หมวด 1

บททั่วไป

ศาลฎีกา

มี 11 แผนก

1. คดีเยาวชนและครอบครัว

2. คดีล้มละลาย

3. คดีภาษี

4. คดีทรัพย์สินทางปัญญาและ
การค้าระหว่างประเทศ

5. คดีสิ่งแวดล้อม

6. คดีพาณิชย์

7. คดีเลือกตั้ง (ส.ส. หรือ ส.ว.)

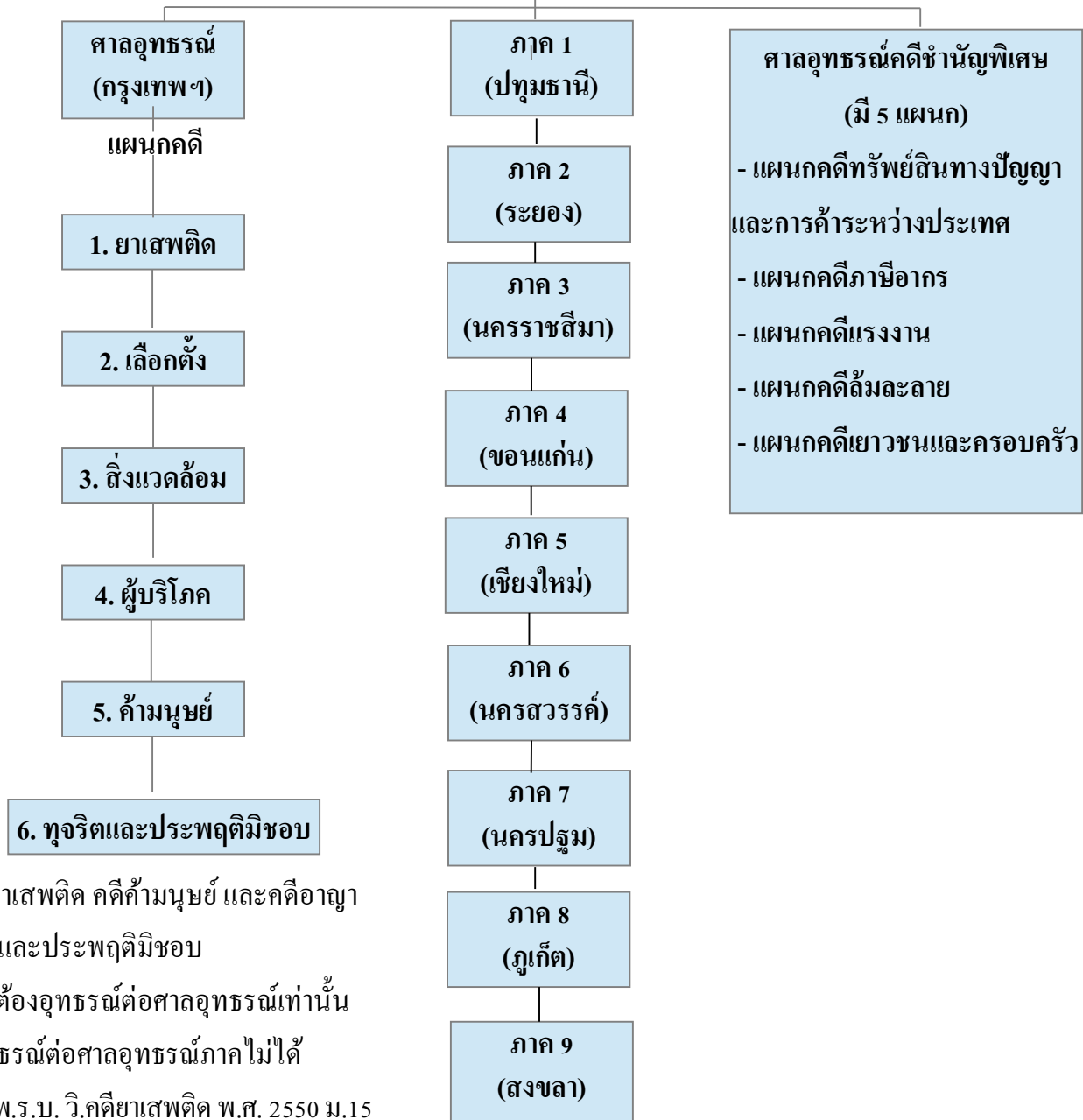
8. คดีแรงงาน

9. คดีผู้บริโภค

10. คดีอาญาของผู้ดำรง
ตำแหน่งทางการเมือง

11. คำสั่งคำร้อง

ศาลชั้นอุทธรณ์ (ม.3)

* คดียาเสพติด คดีค้ำมนุษย์ และคดีอาญา
 ทุจริตและประพฤติมิชอบ
 ต้องอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์เท่านั้น
 จะอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ภาคไม่ได้
 (ตาม พ.ร.บ. วิ.คดียาเสพติด พ.ศ. 2550 ม.15
 พ.ร.บ. วิ.คดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559 ม.38 และ
 พ.ร.บ. วิ.คดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ
 พ.ศ. 2559 ม.39)

แต่ละภาคมี
 - แผนกคดีเลือกตั้ง
 - แผนกคดีผู้บริโภค
 - แผนกคดีสิ่งแวดล้อม

เขตอำนาจศาลอุทธรณ์ มีเขตอำนาจเหนือคดีที่อุทธรณ์จาก

1. ศาลชั้นต้นในกรุงเทพฯ หรือ
2. คดีพิเศษที่ต้องอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ คือ

ศาลชั้นต้นในกรุงเทพฯ

- ศาลแพ่ง, ศาลอาญา, ศาลแพ่งกรุงเทพใต้, ศาลอาญกรุงเทพใต้, ศาลแพ่งธนบุรี, ศาลอาญาธนบุรี, ศาลแพ่งตลิ่งชัน, ศาลอาญาตลิ่งชัน, ศาลแพ่งพระโขนง, ศาลอาญาพระโขนง, ศาลแพ่งมีนบุรี, ศาลอาญามีนบุรี, ศาลแขวงพระนครเหนือ, ศาลแขวงพระนครใต้, ศาลแขวงธนบุรี, ศาลแขวงดุสิต, ศาลแขวงปทุมวัน, ศาลแขวงดอนเมือง, ศาลแขวงบางบอน

คดีพิเศษ

- คดียาเสพติดและคดีค้ามนุษย์ จากศาลทั่วประเทศ
- ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง (และภาค)
(วิ. คดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ม. 38)
- คดีเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น (รัฐธรรมนูญ ปี 2560 ม.226 วรรคหก)

เขตอำนาจศาลอุทธรณ์ภาค มีเขตอำนาจเหนือคดีที่อุทธรณ์จากศาล

จังหวัดและศาลแขวงในภาคนั้น ๆ

(เว้นแต่ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดทุกจังหวัดต้องอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว)

ภาค 1 – ศาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ศาลแขวงพระนครศรีอยุธยา, ศาลจังหวัดลพบุรี, ศาลจังหวัดชัยบาดาล, ศาลแขวงลพบุรี, ศาลจังหวัดชัยนาท, ศาลจังหวัดสิงห์บุรี, ศาลจังหวัดอ่างทอง, ศาลจังหวัดสระบุรี, ศาลแขวงสระบุรี, ศาลจังหวัดปทุมธานี, ศาลจังหวัดชัยภูมิ, ศาลจังหวัดนนทบุรี, ศาลแขวงนนทบุรี, ศาลจังหวัดสมุทรปราการ, ศาลแขวงสมุทรปราการ

ภาค 2 – ศาลจังหวัดชลบุรี, ศาลแขวงชลบุรี, ศาลจังหวัดพัทยา, ศาลแขวงพัทยา, ศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา, ศาลจังหวัดนครนายก, ศาลจังหวัดปราจีนบุรี, ศาลจังหวัด กบินทร์บุรี, ศาลจังหวัดสระแก้ว, ศาลจังหวัดระยอง, ศาลแขวงระยอง, ศาลจังหวัดตราด, ศาลจังหวัดจันทบุรี

ภาค 3 – ศาลจังหวัดนครราชสีมา, ศาลแขวงนครราชสีมา, ศาลจังหวัดสกลนคร, ศาลจังหวัดบึงกาฬ, ศาลจังหวัดพิจิตร, ศาลจังหวัดชัยภูมิ, ศาลจังหวัดอุบลราชธานี, ศาลจังหวัดบุรีรัมย์, ศาลจังหวัดนครราชสีมา, ศาลจังหวัดสุรินทร์, ศาลแขวงสุรินทร์, ศาลจังหวัดรัตนบุรี, ศาลจังหวัดศรีสะเกษ, ศาลจังหวัดกันทรลักษ์, ศาลจังหวัดอุบลราชธานี, ศาลจังหวัดเดชอุดม, ศาลแขวงอุบลราชธานี, ศาลจังหวัดอำนาจเจริญ, ศาลจังหวัดยโสธร

ภาค 4 – ศาลจังหวัดขอนแก่น, ศาลแขวงขอนแก่น, ศาลจังหวัดพล, ศาลจังหวัดชุมแพ, ศาลจังหวัดอุดรธานี, ศาลแขวงอุดรธานี, ศาลจังหวัดหนองบัวลำภู, ศาลจังหวัดหนองคาย, ศาลจังหวัดบึงกาฬ, ศาลจังหวัดสกลนคร, ศาลจังหวัดสวางคแดนดิน, ศาลจังหวัดนครพนม, ศาลจังหวัดมุกดาหาร, ศาลจังหวัดมหาสารคาม, ศาลแขวงพยัคฆภูมิพิสัย, ศาลจังหวัดร้อยเอ็ด, ศาลจังหวัดกาฬสินธุ์

ภาค 5 – ศาลจังหวัดเชียงใหม่, ศาลจังหวัดฮอด, ศาลแขวงเชียงใหม่, ศาลจังหวัดฝาง, ศาลจังหวัดลำปาง, ศาลแขวงลำปาง, ศาลจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ศาลจังหวัดแม่สะเรียง, ศาลจังหวัดเชียงราย, ศาลแขวงเวียงป่าเป้า, ศาลจังหวัดเทิง, ศาลจังหวัดพะเยา, ศาลจังหวัดเชียงคำ, ศาลจังหวัดน่าน, ศาลจังหวัดลำพูน, ศาลจังหวัดแพร่, ศาลแขวงเชียงราย, ศาลแขวงเชียงดาว

ภาค 6 – ศาลจังหวัดพิษณุโลก, ศาลแขวงพิษณุโลก, ศาลแขวงนครไทย, ศาลจังหวัดสุโขทัย, ศาลจังหวัดสวรรคโลก, ศาลจังหวัดอุตรดิตถ์, ศาลจังหวัดตาก, ศาลจังหวัดแม่สอด, ศาลจังหวัดกำแพงเพชร, ศาลจังหวัดพิจิตร, ศาลจังหวัดเพชรบูรณ์, ศาลจังหวัดหล่มสัก, ศาลจังหวัดวิเชียรบุรี, ศาลจังหวัดนครสวรรค์, ศาลแขวงนครสวรรค์, ศาลจังหวัดอุทัยธานี

ภาค 7 – ศาลจังหวัดนครปฐม, ศาลแขวงนครปฐม, ศาลจังหวัดราชบุรี, ศาลแขวงราชบุรี, ศาลจังหวัดสุพรรณบุรี, ศาลแขวงสุพรรณบุรี, ศาลจังหวัดกาญจนบุรี, ศาลจังหวัดทองผาภูมิ, ศาลจังหวัดเพชรบุรี, ศาลจังหวัด

ประจวบคีรีขันธ์, ศาลจังหวัด หัวหิน, ศาลจังหวัดสมุทรสาคร, ศาลจังหวัดสมุทรสงคราม

ภาค 8 – ศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี, ศาลจังหวัดเวียงสระ, ศาลแขวงสุราษฎร์ธานี, ศาลจังหวัดไชยา, ศาลจังหวัดเกาะสมุย, ศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช, ศาลแขวงนครศรีธรรมราช, ศาลจังหวัดปากพนัง, ศาลจังหวัดทุ่งสง, ศาลแขวงทุ่งสง, ศาลจังหวัดชุมพร, ศาลจังหวัดหลังสวน, ศาลจังหวัดระนอง, ศาลจังหวัดกระบี่, ศาลจังหวัดพังงา, ศาลจังหวัดตะกั่วป่า, ศาลจังหวัดภูเก็ต, ศาลแขวงภูเก็ต, ศาลแขวงกระบี่

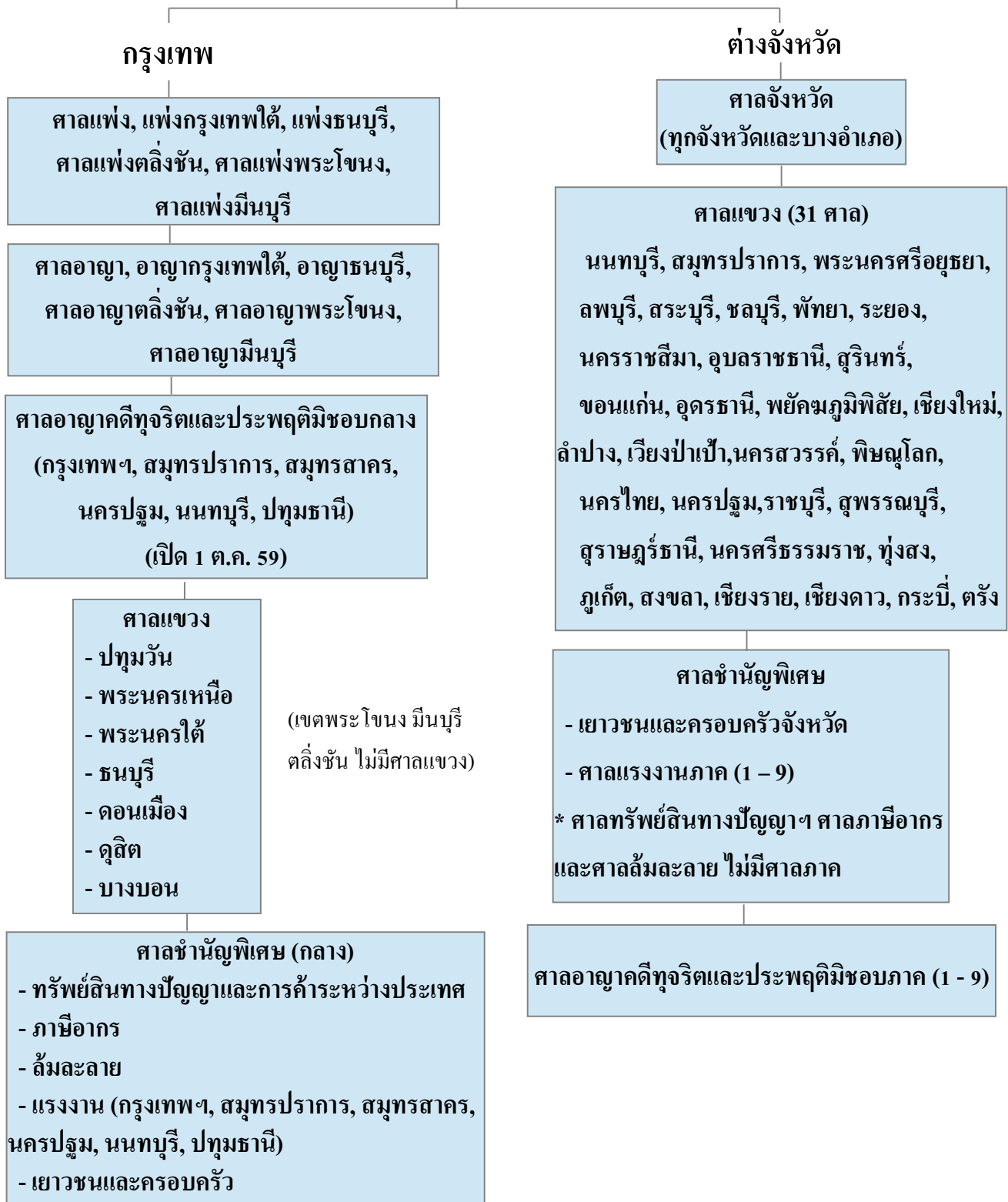
ภาค 9 – ศาลจังหวัดสงขลา, ศาลจังหวัดนาทวี, ศาลแขวงสงขลา, ศาลจังหวัดตรัง, ศาลแขวงตรัง, ศาลจังหวัดพัทลุง, ศาลจังหวัดสตูล, ศาลจังหวัดปัตตานี, ศาลจังหวัดยะลา, ศาลจังหวัดเบตง, ศาลจังหวัดนราธิวาส

เขตอำนาจศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ

มีเขตอำนาจเหนือคดีที่อุทธรณ์จากศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษชั้นต้น

(ทั้งศาลชั้นอุทธรณ์กลางและภาค รวมทั้งศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด)

ศาลชั้นต้น (ม.2)

* คดีฟอกเงิน ตาม พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ต้องยื่นฟ้องต่อศาลแพ่ง

ส่วนคดีก้ำกัมนุญย์ ยื่นฟ้องตาม วิ.อาญา ม.22

* ทั้งกรุงเทพ และต่างจังหวัดอาจตั้งสาขาได้ ตาม ม.4 ว.2 เช่น สาขาปากช่อง (ศาลจังหวัดสีคิ้ว), สาขาบัว
(ศาลจังหวัดน่าน) , ศาลเยาวชนฯ กลาง เขตมีนบุรี เป็นต้น

สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาล (ไม่ใช่ศาล แต่อธิบดีผู้พิพากษาศาล
เป็นผู้พิพากษาในศาล ที่อยู่ในเขตอำนาจด้วยผู้หนึ่ง ตาม ม. 14)

มี 9 ภาค

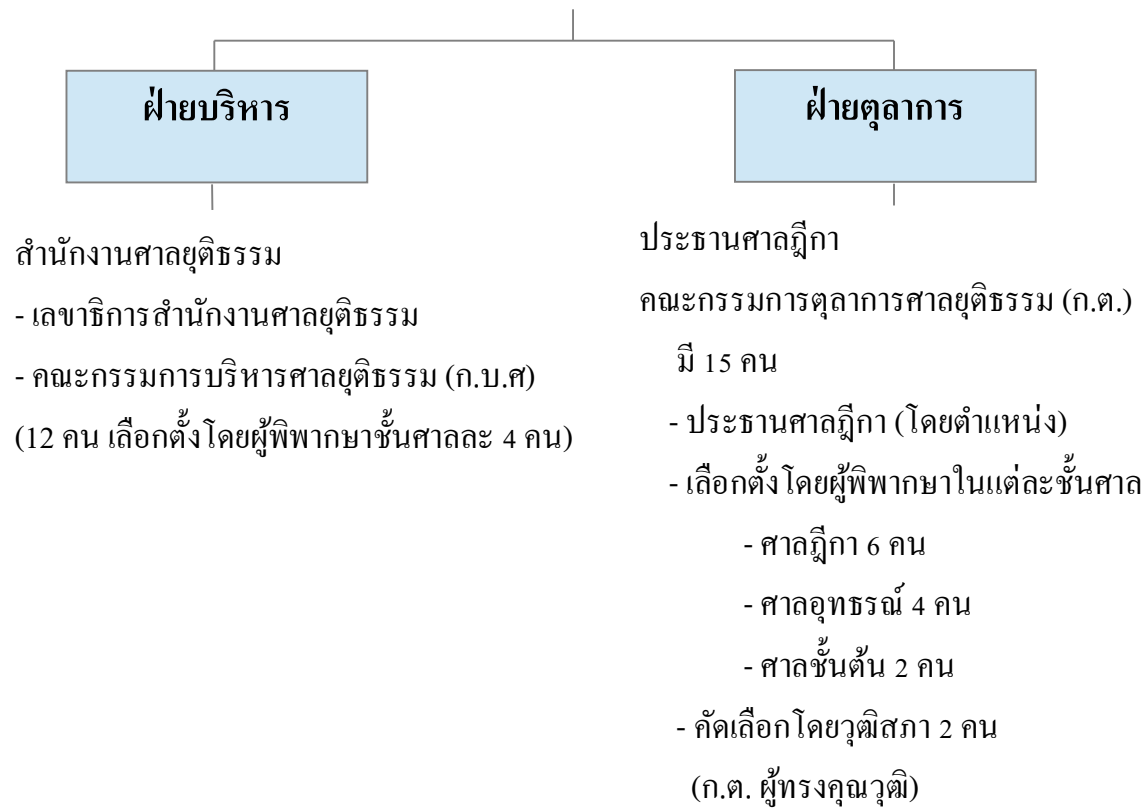
1. กรุงเทพฯ	2. ชลบุรี	3. นครราชสีมา
4. ขอนแก่น	5. เชียงใหม่	6. พิษณุโลก
7. นครปฐม	8. สุราษฎร์ธานี	9. สงขลา

อธิบดีผู้พิพากษาศาล ภาคละ 1 คน
รองอธิบดีผู้พิพากษาศาล ภาคละไม่เกิน 3 คน
เขตรับผิดชอบของแต่ละภาคเป็นเช่นเดียวกับเขตอำนาจ
ศาลอุทธรณ์ภาค

ข้อสังเกต ศาลแขวงในกรุงเทพ (ศาลแขวงนครเหนือ, ศาลแขวงพระนครใต้,
ศาลแขวงธนบุรี, ศาลแขวงคูสิต, ศาลแขวงปทุมวัน, ศาลแขวงดอนเมือง
และศาลแขวงบางบอน) อยู่ภายใต้การบริหารของอธิบดีผู้พิพากษาศาล 1
*แต่ถ้าเป็นการยื่นอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาของศาล
ดังกล่าว คู่ความต้องยื่นต่อศาลอุทธรณ์ (ไม่ใช่ศาลอุทธรณ์ภาค 1)

(ส่วนศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลอาญกรุงเทพใต้
ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญาธนบุรี ศาลแพ่งดลิ่งชั้น ศาลอาญาดลิ่งชั้น ศาลแพ่ง
พระโขนง ศาลอาญาพระโขนง ศาลแพ่งมีนบุรี และศาลอาญามีนบุรีมีอธิบดีศาล
นั้น ๆ เป็นผู้บริหารอยู่แล้ว)

การบริหารงานศาลยุติธรรม (ม.6)

ผู้พิพากษาในศาลยุติธรรม

1. ผู้พิพากษา

2. ผู้พิพากษาอาวุโส (พ.ร.บ.หลักเกณฑ์การแต่งตั้งและการดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาอาวุโส (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2550 และพ.ร.บ.ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2550 ปัจจุบันมีทุกชั้นศาล)

3. ผู้พิพากษาประจำศาล (ไม่น้อยกว่า 3 ปี เว้นแต่มีเหตุจำเป็น ก.ต. จะลดเหลือไม่น้อยกว่า 1 ปีก็ได้ ตามพ.ร.บ.ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2550)

4. คณะตุลาการ (ใน 4 จังหวัด มี 5 ศาล คือ ศาลจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล และเบตง ตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489)

5. ผู้พิพากษาสมทบ (มีเฉพาะศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลแรงงาน และศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ) ตาม พ.ร.บ.จัดตั้งศาลนั้น ๆ ถือเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

* ความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล ผู้พิพากษาค้นเดี่ยวในศาลนั้น ๆ สั่งลงโทษได้โดยไม่ต้องมีผู้พิพากษาสมทบลงชื่อเป็นองค์คณะ (ฎ.3471/2524)

6. ผู้ช่วยผู้พิพากษา (เป็นข้าราชการฝ่ายตุลาการ ตาม พ.ร.บ.ระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 แต่ยังไม่เป็นผู้พิพากษาตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม)

ผู้ทำการแทน ในศาลฎีกา ศาลชั้นอุทธรณ์ ศาลชั้นต้นที่มีตำแหน่ง
ผู้รับผิดชอบราชการศาลเป็นอธิบดี

เมื่อตำแหน่ง **ประธานฯ หรืออธิบดี (ม. 8 วรรค 2)**

1. ว่างลง (ตาย, ย้าย, เกษียณ)
 2. ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ (ตีตราชก, ลา)
- รองประธานหรือรองอธิบดีที่มีอาวุโสสูงสุด เป็นผู้ทำการแทน
 - ถ้ารองฯ ที่มีอาวุโสสูงสุด ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้(รอง) ผู้มีอาวุโส
ถัดลงมาเป็นผู้ทำการแทน
 - ถ้าไม่มีผู้ทำการแทน หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ผู้พิพากษา
ที่มีอาวุโสสูงสุด(เรียงอาวุโสถัดลงมา)ในศาลนั้นเป็นผู้ทำการแทน

ผู้ทำการแทน ในศาลจังหวัดและศาลแขวง

เมื่อตำแหน่ง **ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัด หรือผู้พิพากษา**

หัวหน้าศาลแขวง (ม. 9)

1. ว่างลง
 2. ไม่อาจปฏิบัติราชการได้
- ให้ผู้พิพากษาที่มีอาวุโสสูงสุดในศาลนั้น ทำการแทน
 - ถ้าผู้พิพากษาที่มีอาวุโสสูงสุด ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ผู้พิพากษา
ที่มีอาวุโส ถัดลงมาทำการแทน

ผู้ทำการแทน ในแผนก

เมื่อตำแหน่งประธานแผนกฯ หรือผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกฯ (ม. 10)

1. วางลง
2. ไม่อาจปฏิบัติราชการได้
 - ให้ผู้พิพากษาที่มีอาวุโสสูงสุดในแผนก ทำการแทน
 - ถ้าผู้พิพากษาสูงสุดในแผนกไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ผู้พิพากษาสูงสุดถัดลงมาตามลำดับ ทำการแทน

ผู้ทำการแทน อธิบดีผู้พิพากษาศาล

เมื่อตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาล (ม. 13)

1. วางลง
2. ไม่อาจปฏิบัติราชการได้
 - รองฯ ที่มีอาวุโสสูงสุดทำการแทน ถ้ารองฯ ที่มีอาวุโสสูงสุดไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ผู้ที่มีอาวุโสสูงสุดถัดลงมาในสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาลนั้นเป็นผู้ทำการแทน

****ข้อเหมือนกันในเรื่องผู้ทำการแทน** คือ

- ในกรณีไม่มีผู้ทำการแทน ตามที่ ม. 8, ม. 9, ม. 10 และ ม. 13 ประธานศาลฎีกาจะสั่งให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งทำการแทน
- *- ผู้พิพากษาอาวุโสและผู้พิพากษาประจำศาล เป็นผู้ทำการแทนไม่ได้
(ออกสอบเสมอ)

อำนาจผู้พิพากษาผู้รับผิดชอบราชการศาล (ม. 11)

- ประธานศาลฎีกา
- ประธานศาลอุทธรณ์ (รวมถึงประธานศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ)
- ประธานศาลอุทธรณ์ภาค
- อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น (รวมทั้งอธิบดีศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษกลางและภาค แต่ไม่รวมอธิบดีผู้พิพากษาภาค ตาม ม. 14)
- ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล

อนุ (1) นั่งพิจารณาและพิพากษาคดีใด ของศาลนั้น

- หมายถึง ต้องนั่งพิจารณาคดีเป็นองค์คณะจึงจะพิพากษาได้
- หากไม่ได้นั่งพิจารณา

① มีสิทธิเพียงตรวจสอบสำนวนแล้วทำความเห็นแย้ง (เคยออก

ข้อสอบผู้ช่วยฯ เมื่อ 9 ก.พ. 62 ในประเด็นย่อย) หรือ

② ลงลายมือชื่อทำคำพิพากษาในกรณีตาม ม. 29 (มีเหตุสุดวิสัย หรือ

เหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ในระหว่างการทำคำพิพากษา)

แต่ถ้าเป็นกรณีปกติ หากไม่ได้นั่งพิจารณา จะลงชื่อเป็นองค์คณะไม่ได้

อนุ (2) สั่งคำร้องคำขอที่ยื่นต่อตนตาม วิ.แพ่ง วิ.อาญา เช่น วิ.แพ่ง ม. 6, 8, 28, 230วรรค 3 หรือ วิ.อาญา ม.26

อนุ (3) – (6) อำนาจทางธุรการ

อนุ (7) มีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด เช่น

- ประธานศาลฎีกา มีอำนาจชี้ขาดเรื่องเขตอำนาจศาลชั้นอุทธรณ์ เว้นแต่ศาลแรงงาน

- ประธานศาลอุทธรณ์ มีอำนาจชี้ขาดว่าคดีใดเป็นคดีผู้บริโภคและคดี

ค้ามนุษย์ หรือสั่งให้โอนคดีไปยังศาลแพ่ง ตาม วิ.แพ่ง ม.6/1

- อธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลาง มีอำนาจชี้ขาดว่าคดีใดเป็นคดี
แรงงาน

* อำนาจโดยตำแหน่ง

ประธานศาลฎีกา เช่น

- ประธานคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.)
- ประธานคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (ก.บ.ศ.)
- ประธานคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล

ประธานศาลอุทธรณ์ เช่น

- ประธานคณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรม (ก.ศ.)

อำนาจรองๆ : รองประธานศาลฎีกา รองประธานศาลอุทธรณ์ (รวมถึง
รองประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ) รองประธานศาลอุทธรณ์ภาค
รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นหรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชำนัญพิเศษ
กลางและภาค (ม.11 วรรค 2)

มีอำนาจ (เฉพาะ อนุ 2 ของ ม. 11) คือสั่งคำร้องคำขอต่าง ๆ ที่ยื่นต่อตน
ตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ

ข้อสังเกต

- รองๆ ไม่มีอำนาจนั่งพิจารณาพิพากษาคดีใด ๆ ในศาลนั้น ตาม อนุ (1)
- เป็นอำนาจของรองๆ ทุกคนโดยไม่นับอาวุโส

อำนาจอธิบดีผู้พิพากษาศาล (ม. 14)

อธิบดีผู้พิพากษาศาล เป็นผู้พิพากษาในศาลที่อยู่ในเขตอำนาจด้วยผู้หนึ่ง

มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับ ประธานฯและอธิบดีฯ ตาม ม. 11 (อนุ 1 – 7) คือ

- เป็นองค์คณะนั่งพิจารณาพิพากษาคดีใดๆ ในศาลที่อยู่ในเขตอำนาจของตนได้
- ถ้าไม่ได้เป็นองค์คณะ ก็มีอำนาจตรวจสอบแล้วทำความเห็นแย้งได้

อำนาจรองอธิบดีผู้พิพากษาศาล (ม. 14 วรรค 2)

รองอธิบดีผู้พิพากษาศาล เป็นผู้พิพากษาในศาลที่อยู่ในเขตอำนาจของตน
เช่นเดียวกับอธิบดีผู้พิพากษาศาล

- * แต่ไม่มีอำนาจนั่งพิจารณาพิพากษาคดีใด ๆ ตาม ม. 11(1) เหมือนอย่างอธิบดีฯ มีเพียงอำนาจสั่งคำร้องคำขอต่าง ๆ ที่ยื่นต่อตนตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ ตาม ม.11(2) เท่านั้น

หมวด 2

เขตอำนาจศาล

หลักในการฟ้องคดี

เขตศาล (เขตท้องที่) เช่น ศาลแพ่ง ศาลอาญา มีเขตท้องที่ครอบคลุมพื้นที่ทุกเขตใน กรุงเทพฯ นอกจากนี้ท้องที่ที่อยู่ในเขตศาลศาลแพ่งกรุงเทพฯได้ ศาลอาญา กรุงเทพฯได้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญาธนบุรี ศาลแพ่งตลิ่งชัน ศาลอาญาตลิ่งชัน ศาลแพ่งพระโขนง ศาลอาญาพระโขนง ศาลแพ่งมีนบุรี ศาลอาญามีนบุรี (ม.16 วรรคสอง)

หรือ เมื่อต้องตอบคำถามว่า ศาลแขวงเชียงใหม่ มีเขตท้องที่ครอบคลุมพื้นที่อำเภอใดของจังหวัดเชียงใหม่

หรือ ศาลแขวงพระนครเหนือ มีเขตท้องที่ครอบคลุมเขต (การปกครอง) ใดในกรุงเทพฯ บ้าง ซึ่งเป็นไปตาม พ.ร.บ.จัดตั้งศาลนั้น ๆ

เขตอำนาจศาล คือ ศาล (นั้นๆ) มีอำนาจพิจารณาพิพากษาเหนือคดีประเภทใด เช่น

- ศาลแขวงฯ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกิน 300,000 บาท

- ศาลเยาวชนและครอบครัวฯ มีเขตอำนาจเหนือ คดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดกฎหมายอาญา และเหนือคดีครอบครัวในส่วนคดีแพ่งตาม พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวฯ ม. 10

เขตศาลที่จะรับคำฟ้อง ตาม วิ.แพ่ง ม.4 เช่น ศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนา หรือศาล
ที่มูลคดีเกิด

ชั้นของศาล ตาม วิ.แพ่ง ม.2(1), ม.170 ว.1

ผลของการฟ้องผิดศาล ศาลมีคำสั่งไม่รับ หรือคืนคำคู่ความ ตาม วิ.แพ่ง ม.18 ว.3

หนึ่งคดีหนึ่งศาล

เนื่องจาก ตาม วิ.แพ่ง และวิ.อาญา โจทก์มีสิทธินำคดีไปฟ้องต่อศาลได้
มากกว่า 1 ศาล (วิ.อาญา ม.22 วิ.แพ่ง ม.4, ม.4 ทวิ)

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ม.15 จึงบัญญัติว่า “ห้ามมิให้ศาลยุติธรรมศาล
ใดศาลหนึ่งรับคดีซึ่งศาลยุติธรรมอื่นได้สั่ง**รับประทับฟ้อง**โดยชอบแล้วไว้
พิจารณาพิพากษา...” เว้นแต่จะได้โอนมาตาม วิ.แพ่ง วิ.อาญา หรือตาม
พระธรรมนูญศาลยุติธรรม

โอนตาม วิ.แพ่ง คือ ม.6, 6/1, 8, 28

โอนตาม วิ.อาญา คือ ม.23, 26

โอนตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม คือ ม.16 วรรคท้าย, 19/1 วรรค 1

นอกจากนั้นยังมี วิ.แพ่ง ม.173 วรรค 2(1) วางหลักในเรื่องฟ้องซ้อนไว้อีก
ว่า นับแต่**ยื่นคำฟ้องแล้ว** ห้ามมิให้โจทก์ยื่นคำฟ้องเรื่องเดียวกันต่อศาลเดียวกัน
หรือศาลอื่นอีก

(วิ.อาญา ก็ใช้หลักเดียวกัน โดยอาศัยมาตรา 15 เพราะเรื่องฟ้องซ้อนไม่มี
บัญญัติไว้ใน วิ.อาญาโดยเฉพาะ จึงต้องนำ วิ.แพ่ง มาใช้บังคับ)

**** ข้อแตกต่างของพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ม.15 กับ วิแพ่ง ม.173**

วรรค 2(1) คือ

ม.15 ถือหลักเมื่อศาลหนึ่ง “**รับประทับฟ้อง**” แล้ว ส่วน ม.173 วรรค 2(1) วิ.แพ่ง ถือตั้งแต่***โจทก์ยื่นฟ้อง**

ดังนั้น คดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ ซึ่งศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนมีคำสั่งประทับฟ้อง หากพิจารณาว่าแม้ไม่ต้องห้ามโจทก์ที่จะยื่นฟ้องคดีต่อศาลอื่นได้อีกตาม ม.15 (พระธรรมนูญศาลยุติธรรม) เพราะศาลยังไม่มีคำสั่งประทับฟ้อง แต่ก็ต้องห้ามโจทก์ที่จะนำคดีเดียวกันมาฟ้องต่อศาลอื่นอีกตามหลักในเรื่องฟ้องซ้อน (วิ.แพ่ง ม. 173 วรรค 2(1) ประกอบ วิ.อาญา ม. 15)

อำนาจรับคดีของศาลแพ่ง ศาลอาญา (ม.16 วรรค 3)

- (เฉพาะ) ศาลแพ่ง ศาลอาญา เป็นศาลหลักของประเทศที่มีอำนาจรับคดีเป็นกรณีพิเศษ คือ **คดีที่เกิดนอกเขต** (ท้องที่) ของศาลแพ่ง หรือ ศาลอาญา จะยื่นฟ้องต่อศาลแพ่ง หรือ ศาลอาญาก็ได้

คำว่า “**คดี**” หมายรวมถึงคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวงด้วยแต่ต้องเป็นคดีที่เกิด**นอกเขต**ศาลแพ่ง ศาลอาญา

ยกเว้น คดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ หากฟ้องต่อศาลอาญา หลังจากศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางเปิดทำการแล้ว ศาลอาญาต้องไม่รับฟ้อง เพราะไม่มีเขตอำนาจ จะใช้หลักการรับคดีไว้พิจารณาพิพากษา ตาม ม.16 วรรค 3 ก็ไม่ได้ (ฎ.1184/2564)

“**การยื่นฟ้อง**” ไม่ต้องยื่นคำร้องขออนุญาตต่อศาลแพ่ง หรือศาลอาญา ก่อน เพราะเป็นสิทธิของผู้ฟ้องตามกฎหมาย

“**คดีนั้นเกิดขึ้นนอกเขตศาลแพ่งหรือศาลอาญา**” หมายถึงคดีที่ศาลแพ่งหรือศาลอาญาไม่มีอำนาจที่จะรับฟ้องตาม วิ.แพ่ง (คือศาลแพ่งไม่ใช่ศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนา ศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ ศาลที่โจทก์มีภูมิลำเนาตาม

ม. 4 ตรี, หรือศาลที่เข้ามรดกมีภูมิลำเนาขณะถึงแก่ความตาย) หรือตาม วิ.อาญา (คือ ศาลอาญาไม่ใช่ศาลที่ความผิดเกิดขึ้น อ้างว่าหรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้น หรือจำเลย มีที่อยู่ จำเลยถูกจับ หรือพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนในเขตศาลอาญา ตาม ม. 22) เลย

คดีเช็ก (อาญา) จำเลยออกเช็กให้โจทก์ที่กรุงเทพฯ ธนาคารที่ปฏิเสธการ จ่ายเงิน ซึ่งถือว่าความผิดเกิดขึ้นในเขตอยู่จังหวัดนครราชสีมา จำเลยมีภูมิลำเนา อยู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โจทก์ฟ้องคดีที่ศาลอาญาได้ ตาม ม.16 ว.3 (ฎ.1222/2519 ป.)

ศาลแพ่งหรือศาลอาญา มีทางเลือก คือ

1. ใช้ดุลพินิจ รับคดีไว้พิจารณาพิพากษา
- หรือ 2. มีคำสั่งโอนคดีไปยังศาลที่มีเขตอำนาจ

การใช้ดุลพินิจรับคดีไว้ แม้ไม่ได้สั่งรับไว้โดยตรง แต่โดยพฤติการณ์อาจ ถือว่าใช้ดุลพินิจรับไว้โดยปริยายได้

เช่น - ศาลแพ่งสั่งให้โจทก์เสียค่าขึ้นศาลเพิ่ม

- ศาลแพ่งอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องสำหรับจำเลยที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขต ของศาลแพ่ง แล้วพิจารณาคดีต่อไปในส่วนของจำเลยที่มีภูมิลำเนาอยู่นอกเขต ต้องถือว่าศาลแพ่งใช้ดุลพินิจรับคดีที่อยู่ นอกเขตไว้พิจารณาพิพากษาแล้ว (ฎ.2403/2523)

*- ศาลอาญาไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญาที่เกิดขึ้นนอกเขต แล้วมีคำสั่งว่าคดี มีมูล ให้ประทับฟ้องและนัดสืบพยาน โจทก์ ถือว่าศาลอาญาใช้ดุลพินิจรับคดีไว้ พิจารณาพิพากษาแล้ว (ฎ.2115/2523 ป.)

- (แต่ถ้า) ศาลอาญาเพียงแต่นัดไต่สวนมูลฟ้อง ไม่ถือว่าได้รับคดีไว้ พิจารณาพิพากษา จึงมีคำสั่งโอนคดีได้ (ฎ.2038/2523)

“**คำสั่งโอนคดี**” เมื่อศาลแพ่งหรือศาลอาญาตรวจคำฟ้องตามวิ.แพ่ง ม.18 และเห็นว่าเป็นคดีที่เกิดขึ้นนอกเขตศาล (ศาลแพ่งหรือศาลอาญา) แม้จะมีคำสั่งโอนคดี ศาลแพ่งหรือศาลอาญา ก็ต้องสั่งรับฟ้องไว้ก่อนแล้วจึงสั่งโอนคดี จะสั่งไม่รับหรือคืน (คำคู่ความ) ตาม วิ.แพ่ง ม. 18 วรรค 3 โดยอ้างว่ายื่นไม่ถูกศาลไม่ได้ เพราะจะมีผลต่ออายุความฟ้องร้อง (กล่าวคือ เพราะต้องถือว่าโจทก์ยื่นฟ้องโดยชอบตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ม. 16 วรรคท้ายแล้ว อายุความก็ไม่เดินต่อ แต่หากศาลไม่รับคดีไว้ อายุความฟ้องร้องต้องเดินต่อไป ซึ่งอาจมีผลให้คดีโจทก์ขาดอายุความได้)

- ถ้าขณะตรวจคำฟ้อง ศาลแพ่งหรือศาลอาญาไม่รู้ว่าคดีเกิดขึ้นนอกเขต (เช่น เพราะ โจทก์ระบุในฟ้องว่าจำเลยมีภูมิลำเนาในเขตศาลแพ่งหรือศาลอาญา แต่ต่อมาขอแก้ไขคำฟ้องหรือแก้ฟ้องว่าจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่นอกเขตศาลแพ่งหรือศาลอาญา) หากจะสั่งโอนคดีต้องมีคำสั่งนับแต่เมื่อรู้ คือเมื่อมีการขอแก้ไขคำฟ้องหรือแก้ฟ้อง

ข้อสังเกต

1. กรณีจำเลยย้ายภูมิลำเนาหลังจากยื่นฟ้องแล้ว ไม่อยู่ในความหมายของ ม. 16 วรรคท้าย โจทก์ยอมขอแก้ไขคำฟ้องหรือแก้ฟ้องแล้วดำเนินคดีต่อไปได้ โดยไม่ถือว่าคดีเกิดขึ้นนอกเขต
2. กรณีมีคำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาว่า คดีที่ศาลแพ่งรับไว้พิจารณา อยู่ในเขตอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ ศาลแพ่งก็มีอำนาจสั่งให้โอนสำนวนคดีไปยังศาลทรัพย์สินทางปัญญา ได้ตาม ม.16 วรรคท้าย (ฎ.6488/2560)
3. ราษฎรฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องด้วยคดีอาญาต่อศาลอาญา ศาลได้สวนมูลฟ้องแล้ว มีคำสั่งว่าคดีไม่มีมูล ให้ยกฟ้อง ต้องตั้งคืนค่าขึ้นศาลในส่วนแพ่งให้แก่โจทก์ด้วย เพราะถือว่าศาลอาญาไม่มีอำนาจรับคดีส่วนแพ่งไว้พิจารณา (ฎ.4292/2560)

อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลแขวงและศาลจังหวัด

- ศาลแขวง (ม. 17)** มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี อำนาจไต่สวนหรือมีคำสั่งใดๆ ซึ่งผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจตามที่กำหนดไว้ใน พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ม. 24 และ 25 วรรค 1
- ศาลจังหวัด (ม. 18)** มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและอาญาที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมอื่น (เช่น ศาลชั้นอุทธรณ์ หรือ ศาลแขวง แต่สำหรับศาลแขวงต้องอยู่ภายใต้ ม. 19/1 วรรคหนึ่ง กล่าวคือ ศาลจังหวัดอาจใช้ดุลพินิจรับคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลแขวงไว้พิจารณาพิพากษาได้)

คดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลแขวง

(เช่นเดียวกับคดีที่อยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาคณะเดียว)

- คดีแพ่ง** – คือ คดีที่มี ราคาทรัพย์สินที่พิพาท หรือ จำนวนเงินที่ฟ้อง ไม่เกิน 300,000 บาท ตาม ม.25(4)
- คดีอาญา** – คือ คดีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุก ไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ (แต่จะลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือโทษปรับ หรือทั้งสอง อย่างเกินอัตราดังกล่าวไม่ได้) ตาม ม. 25(5)

นอกจากนั้น ศาลแขวงซึ่งมีผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะยังมีอำนาจ

- ออกหมายเรียก หมายอาญา ตาม ม. 24(1)
- ออกคำสั่งใดๆซึ่ง มิใช่เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี ตาม ม. 24(2)
- ไต่สวนและวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคำขอที่ยื่นต่อศาลในคดีทั้งปวง ตาม ม. 25(1)
- ไต่สวนและมีคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัย ตาม ม. 25(2)
- ไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญา ตาม ม. 25(3)

คดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลจังหวัด

คือ คดีแพ่งและคดีอาญาที่เกินอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวง ต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาจากศาลจังหวัดซึ่งมีผู้พิพากษาเป็นองค์คณะอย่างน้อย 2 คน โดยต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกิน 1 คน ตาม ม. 26

สรุป

- **คดีแพ่ง** ที่ไม่มีทุนทรัพย์ (คดีที่มีค่าขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้) คดีไม่มีข้อพิพาท หรือคดีที่มีทุนทรัพย์เกิน 300,000 บาท (คือ ตั้งแต่ 300,001 บาทขึ้นไป)

- **คดีอาญา** ซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกเกิน 3 ปี (3 ปีถ้วน ถือว่าไม่เกิน) หรือปรับเกิน 60,000 บาท (60,000 บาทถ้วน ถือว่าไม่เกิน)

- ฟ้องขอให้ลงโทษข้อหาเดียว เช่น ยักยอกโดยบรรยายฟ้องขอให้ลงโทษหนักตาม ป.อาญา มาตรา 354 ซึ่งมีระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท ย่อมเกินอำนาจศาลแขวงที่จะรับคดีไว้พิจารณาพิพากษา แม้ศาลอุทธรณ์ภาค 4 พิพากษาแก้คำพิพากษาศาลชั้นต้นจากที่ให้ลงโทษจำเลยตามมาตรา 354 เป็น 352 วรรคหนึ่ง ก็ไม่กระทบต่ออำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลชั้นต้น ซึ่งเป็นศาลจังหวัด คำพิพากษาของศาลล่างทั้งสองชอบแล้ว (ฎ.4464/3563)

คดีที่มีทุนทรัพย์ (ราคาทรัพย์สินที่พิพาท หรือจำนวนเงินที่ฟ้อง) หมายถึง คดีที่เมื่อศาลพิพากษาแล้วมีผลให้โจทก์ (หรือจำเลยผู้ฟ้องแย้ง) ได้ทรัพย์หรือทรัพย์สินจำนวนใดจำนวนหนึ่ง ในกรณีพิพาทยกฟ้องก็มีผลให้จำเลยไม่ต้องเสียทรัพย์หรือทรัพย์สินจำนวนใดจำนวนหนึ่ง เช่น

- ฟ้องเรียกที่ดินเมื่อเปล่าซึ่งมีเพียงสิทธิครอบครอง (ฎ.411/2550)

- ฟ้องให้ทางราชการออก น.ส. 3 (ฎ.4139 - 44/2541)

- ฟ้องว่าเป็นทายาท ขอให้ทำลายพินัยกรรมที่เจ้ามรดกทำพินัยกรรมยกมรดกให้แก่จำเลย (ฎ.1176/2505 ประชุมใหญ่)

- ฟ้องเรียกค่าเสียหาย (300,000 บาท) พร้อมดอกเบี้ย นับแต่วันฟ้องจนกว่าจะโอนสิทธิการเช่าที่ดินราชพัสดุพร้อมอาคาร (ที่ดินพิพาท) ให้แก่โจทก์ จำเลยยื่น

คำให้การขอให้ยกฟ้อง ต้องคิดทบทวนในส่วนสิทธิการเช่าที่ดินพิพาทด้วย ซึ่งเมื่อรวมกับค่าเสียหายแล้ว ทบทวนในคดียอมเกินอำนาจศาลแขวง (ฎ.7353/2560)

หลักการคิดทบทวน

1. คู่ความหลายคน

- โจทก์หลายคนฟ้องรวมกันมา ถ้าสิทธิของโจทก์แต่ละคนสามารถแยกกันได้ คิดทบทวนแยกตามที่โจทก์แต่ละคนเรียกร้อง เช่น

· ในคดีละเมิด ผู้รับประกันภัย 2 ราย รับช่วงสิทธิฟ้องไล่เบี้ยตามสิทธิของตน รายใดเรียกร้องเกิน 300,000 บาท รายนั้นศาลแขวงไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา (ฎ.9245/2538)

- เจ้าของรวมหลายคนฟ้องขอให้ใส่ชื่อถือกรรมสิทธิ์รวมกับจำเลยคนเดียวถือเป็นเรื่องแต่ละคนใช้สิทธิเฉพาะตัว คิดทบทวนแยก (ฎ.5194/2537)

แต่ เจ้าของรวมหลายคนฟ้องขอแบ่งกรรมสิทธิ์รวมจากจำเลย จำเลยต่อสู้ว่าทรัพย์สินพิพาทเป็นของจำเลยคนเดียว ไม่เป็นกรรมสิทธิ์รวม คิดทบทวนทรัพย์สินรวมเท่ากับราคาทรัพย์สินที่พิพาท เพราะเท่ากับเจ้าของรวมทุกคนใช้อำนาจแห่งกรรมสิทธิ์รวมต่อสู้กับจำเลย (ฎ.7158/2538)

- ทายาทหลายคนฟ้องขอแบ่งมรดกจากจำเลยในฐานะทายาทด้วยกัน หรือในฐานะผู้จัดการมรดกตามส่วนที่ตนมีสิทธิได้รับ คิดทบทวนแยกตามส่วนที่ทายาทแต่ละคนมีสิทธิ แม้จำเลยจะต่อสู้ว่า ทรัพย์สินพิพาทไม่ใช่มรดก (ฎ.5971/2544 ป.)

- เจ้าหนี้ร่วมฟ้องจำเลยคนเดียว คิดทบทวนทรัพย์สินรวม เพราะจำเลยจะชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ร่วมคนใดก็ได้ (ฎ.7151/2538)

แต่ถ้า จำเลยหลายคน ไม่ได้เจตนาร่วมกันก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ ต้องคิดทบทวนแยกตามความเสียหายที่จำเลยแต่ละคนก่อ (ฎ.7578/2538)

- คดีผู้บริโภค ซึ่งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคฟ้องแทนผู้บริโภคหลายรายตาม พ.ร.บ. คุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522 ม.39 คิดทบทวนทรัพย์สินรวม (ฎ.7045/2553)

2. หลายสัญญาหรือหลายมูลหนี้

- ฟ้องเรียกเงินตามเช็ค 6 ฉบับ (ฎ.2054/2525) หรือฟ้องให้ชำระเงินกู้ 2 ฉบับ (ฎ.2726/2528 ป.) คิดทุนทรัพย์รวม

แต่ถ้า สัญญาแยกกันได้ชัด เช่น ทำสัญญาประกันตัวคนต่างด้าว 5 ราย ด้วยสัญญาประกัน 5 ฉบับ แล้วผิดสัญญาประกัน แม้จะฟ้องรวมกันมา ก็คิดทุนทรัพย์แยกตามจำนวนเงินประกันแต่ละสัญญา (ฎ.2273/2526) หรือ โจทก์ฟ้องว่า จำเลยเล่นแชร์กับโจทก์ รวม 13 วง แล้วผิดสัญญา ทุนทรัพย์ในคดีต้องคิดแยกตามสัญญาเล่นแชร์แต่ละวง (ฎ.2468/2527)

- ฟ้องเรียกมูลหนี้ต่างกัน เช่น ฟ้องเรียกค่าเสียหายฐานผิดสัญญา กับฟ้องให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนฐานละเมิด (ฎ.1216/2525) หรือ ฟ้องให้รับผิดตามสัญญาเช่าทรัพย์ สัญญาซื้อขาย และสัญญาจ้างทำของ (ฎ.7305/2544) คิดทุนทรัพย์แยก

3. ฟ้องเรียกค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนหลายรายการ

เช่น ในคดีละเมิด ฟ้องเรียกค่ารักษาพยาบาล กับค่าซ่อมรถ คิดทุนทรัพย์รวม

4. คำขอตามลำดับ

เช่น ฟ้องขอให้โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (ทุนทรัพย์ตามราคาทรัพย์สิน) หากโอนไม่ได้ให้ใช้ค่าเสียหาย คิดทุนทรัพย์เหมือนมีคำขอเดียว หากราคาทรัพย์สินกับจำนวนเงินค่าเสียหายไม่เท่ากัน คำขอใดมีจำนวนเงินสูงกว่า ให้คิดทุนทรัพย์ตามคำขอนั้น

- แต่ถ้า ฟ้องขอหรือเรียกมากกว่า 1 รายการ เช่น ฟ้องขอให้โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินพร้อมกับเรียกค่าเสียหาย ต้องคิดราคาทรัพย์สินบวกกับค่าเสียหายเป็นทุนทรัพย์ในคดี (ฎ.6630/2556)

5. คิดทุนทรัพย์ตามคำขอท้ายฟ้อง มิใช่จากคำบรรยายฟ้อง

เช่น บรรยายฟ้องว่า โจทก์มีสิทธิเรียกให้จำเลยชำระหนี้จำนวนหนึ่ง แต่ขอท้ายฟ้องให้จำเลยชำระหนี้ต่ำกว่าจำนวนที่บรรยายตามฟ้อง ต้องคิดทุนทรัพย์ตามจำนวนที่ขอท้ายฟ้อง เพราะ วิ.แพ่ง ม.142 ห้ามมิให้ศาลพิพากษาเกินคำขอ (ฎ.1544/2520)

6. คดีรวมพิจารณา

เช่นศาลแขวงรวมพิจารณาพิพากษาสองคดีเข้าด้วยกัน จะไม่นำทุนทรัพย์ทั้งสองคดีมารวมกัน

7. ตีราคาทรัพย์สินพิพาทอย่างไร

- เบื้องต้น ถ้าคู่ความรับกันในราคาใด ให้ถือตามราคานั้น (ฎ.1517/2538)
- โจทก์ระบุราคาทรัพย์สินที่พิพาทมาในฟ้องแล้วจำเลยไม่คัดค้าน ก็ถือตามราคา
ที่โจทก์กำหนด (ฎ.2449/2517)
- ต้องถือราคาขณะโจทก์ยื่นฟ้อง มิใช่ถือตามราคาที่เขาขายได้เมื่อมีการบังคับตาม
คำพิพากษา (ฎ.255/2513)

8. หนี้เงินคืดดอกเบี้ยอย่างไร

ดอกเบี้ยที่จะคิดรวมกับต้นเงินเป็นทุนทรัพย์ได้ ต้องเป็นดอกเบี้ยที่คำนวณจนถึง
วันฟ้อง เพราะเมื่อคำนวณแล้วได้จำนวนเงินที่แน่นอน ส่วนดอกเบี้ยนับแต่
วันฟ้องจนกว่าจะชำระเสร็จ หรือค่าเสียหายในคดีละเมิดที่ให้ชดใช้เป็นรายวัน
หรือรายเดือนจนกว่าจะหยุดกระทำละเมิดนั้น ไม่นำมาคำนวณเป็นทุนทรัพย์
ในคดีเพราะยังคิดเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนไม่ได้

- บรรยายฟ้องขอคิดดอกเบี้ยนับแต่วันทำละเมิดจนกว่าจะชำระสำเร็จ แสดงว่าขอ
คิดดอกเบี้ยจนถึงวันฟ้องด้วย ถ้าฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทน 300,000 บาท พร้อม
ดอกเบี้ย โดยบรรยายค่าขอส่วนดอกเบี้ยในลักษณะดังกล่าว ศาลแขวงยอมไม่มี
อำนาจรับฟ้อง (ศาลอุทธรณ์พิพากษายกคำพิพากษาศาลชั้นต้น ยกอุทธรณ์โจทก์
และยกคำสั่งศาลชั้นต้นที่ให้รับฟ้องชอบแล้ว ฎ.1619/2562)

9. คำให้การอาจมีผลต่อทุนทรัพย์ในคดีได้

การคิดทุนทรัพย์ในคดี นอกจากดูที่จำนวนเงินที่โจทก์ฟ้องแล้ว ยังต้อง
พิจารณาคำให้การของจำเลยด้วย

เช่น โจทก์ฟ้องขอเพิกถอนสัญญาคู่และเรียกเงินที่จำเลยหักไว้ไม่ชอบ
275,957 บาท จำเลยให้การต่อสู้ว่า โจทก์ยังค้างชำระเงินตามสัญญาคู่ดังกล่าว

445,502.50 บาท ต้องถือว่าทุนทรัพย์ในคดี คือ 445,502.50 บาท เพราะหากโจทก์ชนะคดี โจทก์จะไม่ต้องจ่ายเงินจำนวนดังกล่าวแก่จำเลย (ฎ.3050/2551)

10. เงินที่โจทก์เสนอให้จำเลย หากจำเลยยอมปฏิบัติตามที่โจทก์เรียกร้องไม่คิดเป็นทุนทรัพย์ในคดี

เช่น ฟ้องขอให้จำเลยไปจดทะเบียนการเช่า หากจดทะเบียนการเช่าไม่ได้ให้ชดใช้ค่าเสียหาย กับขอให้คืนเงินมัดจำ และเรียกค่าเสียหายเป็นรายเดือนนับแต่เดือนที่โจทก์คาดว่าจะก่อสร้างศูนย์การค้าเสร็จจนกว่าจำเลยจะไปจดทะเบียนการเช่าเสร็จ หากจำเลยยอมจดทะเบียนการเช่า โจทก์ก็จะให้เงินคืนเปล่าแก่จำเลย เช่นนี้ เงินคืนเปล่าที่โจทก์เสนอให้จำเลยไม่นำมาคิดรวมเป็นทุนทรัพย์ เพราะไม่ใช่เงินที่โจทก์เรียกร้องจากจำเลย ดังนั้นทุนทรัพย์ในคดี ก็คือจำนวนเงินค่าเสียหายกับเงินมัดจำที่โจทก์ขอให้จำเลยคืน สำหรับการเรียกให้จำเลยจดทะเบียนการเช่าถือเป็นคำขอที่ไม่มีทุนทรัพย์ (ฎ.7410/2540)

11. ฟ้องแย้ง คิดทุนทรัพย์แยกจากฟ้องเดิม

ถ้าฟ้องแย้งมีทุนทรัพย์เกิน 300,000 บาท หรือเป็นคดีไม่มีทุนทรัพย์ ศาลแขวงก็ไม่มีอำนาจรับฟ้องแย้งไว้พิจารณา คงรับได้แต่ส่วนที่เป็นคำให้การ (ฎ.1027/2513 ป., ฎ.2541/2556)

12. ร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความฝ่ายที่ 3 ตาม วิ.แพ่ง ม.57(1)

คำร้องสอดดังกล่าวอาจมีหรือไม่มีทุนทรัพย์ก็ได้ ซึ่งต้องแยกพิจารณาหรือคิดทุนทรัพย์ต่างหากจากฟ้องเดิม (ฎ.5345/2540)

13.คดีสาขาในชั้นบังคับคดี

เช่น คำร้องขจัดทรัพย์ (วิ.แพ่ง ม.323)

คำร้องขอถอนส่วน หรือคำร้องขอรับชำระหนี้จำนอง (วิ.แพ่ง ม.324)

คำร้องขอเฉลี่ยหนี้ (วิ.แพ่ง ม.326)

ต้องขอขึ้นคำร้องต่อศาลที่มีอำนาจในการบังคับคดี คือ ศาลที่ออกหมายบังคับคดี หรือศาลที่ออกหมายจับลูกหนี้ตามคำพิพากษา ตาม วิ.แพ่ง ม.271 ประกอบ ม.7(2)

ดังนั้นแม่เป็นคดีของศาลแขวง แต่ราคาทรัพย์สินที่ร้องขอทรัพย์สิน จำนวนเงิน ที่ขอคืนส่วน หรือขอรับชำระหนี้จำนอง หรือจำนวนเงินที่ขอเฉลี่ยหนี้เกิน 300,000 บาท ก็ต้องยื่นต่อศาลแขวง

* ร้องขอทรัพย์สิน ร้องขอคืนส่วน และร้องขอรับชำระหนี้จำนอง เป็นคดีที่มีทุนทรัพย์

แต่ร้องขอเฉลี่ยหนี้ เป็นคดีไม่มีทุนทรัพย์ (คำสั่งคำร้องขอเฉลี่ยหนี้ที่ยื่นต่อศาลจังหวัด ต้องมีผู้พิพากษาลงชื่อเป็นองค์คณะ 2 คน (ฎ.3977/2553))

หากเป็นคำร้องขอเฉลี่ยหนี้ในศาลแขวง น่าจะใช้องค์คณะผู้พิพากษาคนเดียวตามคดีหลัก เพราะไม่น่าจะให้ความสำคัญแก่คดีสาขายิ่งกว่าคดีหลัก (ยังไม่มีความ)

คดีไม่มีทุนทรัพย์ ได้แก่

- คดีไม่มีข้อพิพาท เช่น คำร้องขอให้ศาลสั่งแสดงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ตาม ป.พ.พ. ม.1382
- คดีที่ฟ้องขอบังคับหรือให้รับรองเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลตามกฎหมาย ครอบครัว เช่น คดีฟ้องหย่า
- คดีที่ไม่ทำให้โจทก์ได้ทรัพย์สินสิ่งใดเพิ่มจากผลของคำพิพากษาเมื่อตนชนะคดี เช่น
 - ฟ้องขอแบ่งที่ดินที่ได้แยกการครอบครองเป็นสัดส่วนแล้ว(ฎ.4550/2540)
 - ฟ้องเรียกให้ไปจดทะเบียนการเช่าตามสัญญา หากโจทก์ชนะคดี โจทก์ก็ได้สิทธิครอบครองทรัพย์สินที่เช่าตามสัญญาเช่าเท่านั้น ไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่า (ฎ.7410/2540)
 - ฟ้องขอให้เพิกถอนการถือผล ตาม ป.พ.พ. ม.237 หากโจทก์ชนะคดี โดยศาลให้เพิกถอนนิติกรรมที่ลูกหนี้โอนทรัพย์สินไปให้บุคคลภายนอก ทั้งที่รู้ว่าเป็นทางให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ ทรัพย์สินดังกล่าวก็เพียงแต่กลับมาเป็นของลูกหนี้เท่านั้น มิได้ตกเป็นของโจทก์ โจทก์ต้องไปฟ้องบังคับในภายหลังอีกชั้นหนึ่ง (ฎ.2855/2526)

* แต่ ฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดกที่ผู้จัดการมรดกโอนไปให้บุคคลอื่นโดยไม่ชอบ เป็นคดีมีทุนทรัพย์ เพราะมรดกที่ได้กลับคืนมาเป็นกองมรดกย่อมตกได้แก่โจทก์ผู้เป็นทายาท (ฎ.5512/2537)

- ตัวแทนรับโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินตามสัญญาจะซื้อจะขายจากบุคคลภายนอกแทนตัวการ แล้วไม่ยอมจดทะเบียนโอนให้ตัวการ ตัวการจึงฟ้องขอให้จดทะเบียนโอน ตาม ป.พ.พ. ม.810 เป็นคดีไม่มีทุนทรัพย์ เพราะโจทก์ซึ่งเป็นตัวการไม่ได้ทรัพย์สินสิ่งใดเพิ่มขึ้นใหม่ (ฎ.5460/2547)

* ต่างจากตัวการฟ้องเพิกถอนการโอนที่ดินที่ตัวแทนโอนทรัพย์สินของตัวการไปให้บุคคลภายนอกโดยไม่ได้รับมอบอำนาจจากตัวการ โดยฟ้องตัวแทนเป็นจำเลยร่วมกับบุคคลภายนอก เป็นคดีมีทุนทรัพย์เพราะหากโจทก์ซึ่งเป็นตัวการชนะคดีโจทก์ย่อมได้ทรัพย์สินกลับคืนมา (ฎ.7079/2540)

- ฟ้องขอเรียกโฉนดที่ดินอันเป็นเอกสารสิทธิแสดงหลักฐานแห่งกรรมสิทธิ์คืนจากผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือ ไม่ได้พิพาทกันเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดิน แม้คู่ความจะตีราคาโฉนดที่ดินมาด้วยและมีคำขอว่าหากคืนไม่ได้ให้ใช้ราคา ก็ไม่เป็นคดีมีทุนทรัพย์ (ฎ.13769/2555) หรือแม้จำเลยจะต่อสู้ว่าได้ครอบครองครบปึกแล้วก็ไม่ทำให้กลายเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์ เพราะข้ออ้างขอจำเลยเป็นเพียงเพื่อไม่ต้องการคืนโฉนดที่ดินตามฟ้องเท่านั้น (ฎ.8676/2544)

* แต่ ฟ้องขอให้คืนเช็คหรือใบสำคัญรับบิลอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้คืน โดยอ้างว่าได้ชำระหนี้ดังกล่าวแล้ว จำเลยต่อสู้ว่าโจทก์ยังไม่ได้ชำระหนี้ให้เสร็จสิ้น จึงไม่คืน เป็นคดีมีทุนทรัพย์เพราะประเด็นแห่งคดีมีว่าโจทก์ชำระหนี้แล้วหรือยัง ถ้าชำระแล้วตามที่โจทก์ฟ้อง โจทก์ก็หลุดพ้นจากหนี้ (ฎ.1042/2538)

• ฟ้องขอให้จำเลยรื้อถอนเสาและสิ่งก่อสร้างที่สร้างขวางคลองสาธารณะ จำเลยต่อสู้ว่าจำเลยก่อสร้างในที่ดินของตนเอง มิใช่คลองสาธารณะโดย

มิได้ฟ้องแย้งขอให้รับรองสิทธิในที่ดินพิพาทว่าเป็นของจำเลย เป็นคดี
ไม่มีทุนทรัพย์ (ฎ.6265/2557) (ข้อสอบผู้ช่วยฯ ปี 2560)

หรือ ฟ้องว่าที่ดินเป็นของโจทก์ ห้ามจำเลยเดินผ่าน จำเลยต่อสู้ว่าเป็นทาง
สาธารณะ ขอให้ยกฟ้อง เป็นคดีไม่มีทุนทรัพย์ เพราะหากโจทก์ชนะคดี
โจทก์ก็ไม่ได้ที่ดินพิพาทเพิ่ม หรือหากโจทก์แพ้คดี โจทก์ก็เพียงไม่มีสิทธิ
ห้ามจำเลยเดินผ่านเท่านั้น (ฎ.1637-1683/2536)

กรณีคำฟ้องมีทั้งส่วนที่มีทุนทรัพย์และไม่มีทุนทรัพย์รวมกัน

ให้พิจารณาว่า คำขอส่วนใดเป็นคำขอหลัก ส่วนใดเป็นคำขอรอง
ถ้า คำขอหลักไม่มีทุนทรัพย์ ศาลแขวงก็รับไว้พิจารณาไม่ได้ เช่น ฟ้องขับไล่และ
เรียกค่าเสียหายไม่เกิน 300,000 บาท คำขอให้ขับไล่เป็นคำขอหลัก จึงต้องฟ้อง
ต่อศาลจังหวัด

หรือ ฟ้องขอให้เพิกถอนการฉ้อฉลที่จำเลยโอนที่ดินพิพาทให้แก่บุคคล
ภายนอกและขอให้โอนที่ดินพิพาทแก่โจทก์ตามสัญญาจะซื้อจะขาย คำขอเพิก
ถอนการฉ้อฉลเป็นคำขอหลัก ส่วนคำขอให้โอนที่ดินพิพาทเป็นคำขอรอง
จึงถือว่าคดีนี้เป็นคดีไม่มีทุนทรัพย์ (ฎ.1220/2539)

หรือ ฟ้องกรมบังคับคดีว่า ยึดที่ดินของโจทก์ขายทอดตลาดไม่ชอบ
ขอให้ส่งมอบโฉนดและเรียกค่าเสียหาย 300,000 บาท คำขอให้ส่งมอบโฉนดเป็น
คำขอหลัก ส่วนค่าเสียหายเป็นคำขอรอง ต้องถือว่าเป็นคดีไม่มีทุนทรัพย์ (ข้อสอบ
ผู้ช่วยฯ ปี 2562)

ตัวอย่าง คำขอส่วนที่มีทุนทรัพย์เป็นคำขอหลัก เช่น

โจทก์ฟ้องห้ามจำเลยนำรถมาจอดในที่เช่าซึ่งเป็นของโจทก์และเรียก
ค่าเสียหาย จำเลยให้การต่อสู้ว่า เป็นเรื่องผิดสัญญาเช่า ไม่ใช่เรื่องละเมิด เหตุที่
โจทก์ฟ้องเพราะ โจทก์ขอขึ้นค่าเช่า แต่จำเลยเห็นว่าสูงเกินไป คดีจึงเป็นเรื่องเรียก

ค่าเช่าและค่าเสียหายเป็นหลัก คำขอให้ห้ามนำรถมาจอดเป็นคำขอรอง คดีนี้จึงเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์ (ฎ.1280/2538)

ข้อสังเกต คำฟ้องในมูลละเมิด ส่วนใหญ่จะมีคำขอให้ระงับการหรืองดเว้นการกระทำ อันเป็นคำขอส่วนที่ไม่มีทุนทรัพย์ และคำขอให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเป็นคำขอส่วนที่มีทุนทรัพย์รวมกันมาเสมอ ซึ่งต้องพิเคราะห์ด้วยหลักคำขอใดเป็นคำขอหลัก คำขอรอง แต่มีฎีกา 36/2562 ฎีกาเดียวที่วินิจฉัยว่า คำขอทั้ง 2 ส่วนแยกต่างหากจากกัน โดยไม่ถือหลักคำขอหลักกับคำขอรองเป็นสำคัญ

ฎ.36/2562 ศาลแขวงชลบุรีรับคำฟ้องที่โจทก์ฟ้องว่า จำเลยปล่อยสุนัขเข้าไปไล่กัดโจทก์และบริวารของโจทก์ ทำให้โจทก์เสียหายไม่ได้ใช้ที่ดินโดยปกติสุข ค่าเสียหายทางจิตใจ ค่าจ้างคนรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อดำเนินคดี ค่าเสียหายที่โจทก์ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปศาล คิดเป็นเงินรวม 52,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปี นับแต่วันฟ้องจนกว่าจะชำระเสร็จ กับขอให้ควบคุมสุนัขไม่ให้เข้ามาในบ้านของโจทก์อีกต่อไป แล้วพิพากษาให้จำเลยชำระเงิน 10,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยตามคำขอแก่โจทก์ คำขออื่นให้ยก ศาลอุทธรณ์ภาค 2 พิพากษายกคำพิพากษาของศาลชั้นต้น และยกคำสั่งศาลชั้นต้นที่ให้รับฟ้องโดยไม่ตัดสิทธิโจทก์ที่จะไปฟ้องยังศาลที่มีอำนาจ แต่ศาลฎีกาเห็นว่าคำขอในส่วนค่าเสียหายอยู่ในอำนาจที่ศาลชั้นต้นจะรับฟ้องและพิจารณาพิพากษาได้ ส่วนคำขอห้ามไม่ให้จำเลยปล่อยสุนัขเข้ามาในบ้านโจทก์อีก อันเป็นคำขอส่วนที่ไม่มีทุนทรัพย์ เป็นคำขอที่ไม่เกี่ยวข้องกันและเป็นคำขอในอนาคต จึงไม่อยู่ในอำนาจศาลแขวง การที่ศาลชั้นต้นรับฟ้องในส่วนนี้ไว้ย่อมไม่ชอบ คงมีอำนาจรับคำฟ้องและพิจารณาพิพากษาเฉพาะคำขอในส่วนที่มีทุนทรัพย์เท่านั้น พิพากษาแก้เป็นให้บังคับคดีไปตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น แต่ให้ยกคำสั่งศาลชั้นต้นที่ให้จำเลยควบคุมสุนัขไม่ให้เข้ามาในบ้านโจทก์อีกต่อไป

หลักการพิจารณาดีอาญาที่อยู่ในอำนาจของศาลแขวง

คดี “ซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะพิพากษาลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวแล้วไม่ได้” ตาม ม. 25(5)

1. พิจารณาโทษตามข้อหาที่โจทก์ขอท้ายฟ้อง ไม่ใช่ตามที่บรรยายฟ้อง

เช่น บรรยายฟ้องว่าจำเลยทำร้ายร่างกายจนเป็นเหตุให้โจทก์ได้รับอันตรายสาหัส (ป.อ. ม.297) แต่คำขอท้ายฟ้องระบุ ม. 295 ศาลแขวงย่อมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ เพราะศาลจะพิพากษาเกินคำขอตาม วิ.อ. ม. 192 ไม่ได้ (ฎ.253/2549)

หรือ ฟ้องบรรยายการกระทำผิดที่อยู่ในเขตอำนาจศาลแขวง แต่ขอให้ลงโทษตามบทมาตราที่เกินกว่าอำนาจศาลแขวง ศาลแขวงก็จะรับไว้พิจารณาพิพากษาไม่ได้

2. ความผิดหลายบท พิจารณาที่บทหนักกว่าเกินอำนาจศาลแขวงหรือไม่

(ฎ.22056/2555) แต่ถ้าฟ้องให้ศาลเลือกลงโทษฐานใดหนึ่ง ต้องพิจารณาอัตราโทษในความผิดทั้งสองฐาน เช่น ฟ้องว่าจำเลยลักทรัพย์หรือรับของโจร ขอให้ลงโทษตาม ป.อ. ม. 334 หรือ ม. 357 ความผิดตาม ม. 357 มีอัตราโทษสูงกว่าอำนาจของศาลแขวง ศาลแขวงก็พิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวไม่ได้

3. ความผิดหลายกระทง พิจารณาแยกเป็นรายกระทง กระทงใดเกินอำนาจศาลแขวง ศาลแขวงก็รับไว้พิจารณาพิพากษาไม่ได้ (ฎ.1356-1521/2501) ต้องสั่งให้โจทก์แยกฟ้อง

4. ฟ้องและขอให้ลงโทษด้วยเหตุฉกรรจ์ ต้องพิจารณาโทษหลังจากเพิ่มโทษตามเหตุฉกรรจ์แล้ว เช่น ลักทรัพย์โดยใช้ยานพาหนะ ตาม ป.อ. ม. 334 ประกอบ ม. 336 ทวิ ต้องถือว่ามิ้อตราโทษหลังจากเพิ่มกึ่งหนึ่งตาม ม. 336 ทวิ แล้ว

5. ถ้าต้องลดมาตราส่วนโทษให้

- เพราะเหตุอายุของจำเลย ต้องคิดอัตราโทษหลังจากลดมาตราส่วนโทษแล้ว
- เพราะเป็นความผิดฐานพยายามผู้ใช้หรือผู้โฆษณาประกาศให้ผู้อื่นกระทำ (ในกรณีที่ความผิดมิได้กระทำลง) หรือผู้สนับสนุน คิดอัตราโทษหลังจากลดมาตราส่วนโทษตามบทมาตราดังกล่าวแล้ว

6. กรณีให้ศาลใช้ดุลพินิจจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้เพียงใดก็ได้

- กระทำผิดขณะไม่สามารถรู้ผิดชอบ ตาม ป.อ. ม. 65 หรือ มีนเมา ตาม ม. 66
- ป้องกันเกินสมควรแก่เหตุ ตาม ป.อ. ม. 69
- ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ตาม ป.อ. ม. 334 ถึง ม. 336 วรรคแรก และ ม. 341 ถึง ม. 364 ที่ผู้กระทำและผู้เสียหายเป็นญาติกันตาม ม. 71 วรรคสอง
- การกระทำโดยบันดาลโทสะ ตาม ป.อ. ม.72 ต้องถือโทษอย่างสูงสำหรับความผิดนั้นเป็นสำคัญ

7. โทษปรับที่ให้ปรับเป็นรายวันตลอดเวลาที่ฝ่าฝืน ไม่คิดรวมเป็นค่าปรับที่จะถือว่าเกินอำนาจศาลแขวงหรือไม่ เช่น

ความผิดตาม พ.ร.บ. ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ม.65 ซึ่งมีโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือปรับอีกวันละ 500 บาท ตลอดเวลาที่ฝ่าฝืน ต้องถือว่ามิอัตราโทษปรับไม่เกิน 60,000 บาท จึงอยู่ในอำนาจศาลแขวงที่จะพิจารณาพิพากษาได้ (ฎ.3660/2529)

8. คำขอบังคับที่ผนวกเข้ามากับโทษทางอาญา เช่น

- ขอให้คืน หรือใช้ราคาทรัพย์ตาม วิ.อ. ม.43
คดีของศาลแขวง แต่ทรัพย์ที่ขอคืนมีราคาเกิน 300,000 บาท ศาลแขวงก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาในส่วนให้คืนทรัพย์ได้ เพราะกฎหมาย บังคับให้พนักงานอัยการมีคำขอมาในฟ้องส่วนอาญา (ฎ.2952/2527)
- พิพากษาให้จำเลยระงับเหตุรำคาญตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่น
ในความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานท้องถิ่นที่สั่งให้จำเลยระงับเหตุรำคาญ

ตาม พ.ร.บ.สาธารณสุข ม.75 ศาลแขวงมีอำนาจสั่งได้ เพราะเป็นคำสั่งส่วนหนึ่งของคดีอาญา (ฎ.1495/2506)

9. ถ้าโจทก์แก้ฟ้องทำให้ข้อหาที่ฟ้องมีอัตราโทษสูงเกินอำนาจศาลแขวง

ศาลแขวงต้องสั่งอนุญาตให้โจทก์แก้ฟ้อง แต่จะพิจารณาคดีต่อไปไม่ได้ ต้องสั่งจำหน่ายคดี ให้โจทก์ไปฟ้องยังศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป (ฎ.993/2527)

10. คำฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องด้วยคดีอาญา ตาม วิ.อ. ม.44/1 กรณีที่ราษฎรฟ้องเอง

โจทก์ยอมไม่ได้ประโยชน์ที่จะไม่เสียค่าขึ้นศาลในส่วนแพ่ง เพราะกฎหมายให้สิทธิผู้เสียหายที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนเฉพาะในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องเท่านั้น ดังนั้นหากราษฎรฟ้องเอง ค่าขอส่วนแพ่งจึงต้องคิดทุนทรัพย์แยกจากอัตราโทษในส่วนอาญา หากค่าสินไหมทดแทนเกิน 300,000 บาท ศาลแขวงก็รับส่วนแพ่งไว้พิจารณาพิพากษาไม่ได้ เช่น

ราษฎรฟ้องจำเลยในความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ตาม ป.อ. ม. 295 ซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลแขวง แต่เรียกให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นเงินเกิน 300,000 บาท ศาลแขวงจะพิจารณาคดีส่วนแพ่งไม่ได้ เพราะทุนทรัพย์เกินอำนาจพิจารณาได้แต่คดีอาญา (เทียบเคียง ฎ.6630/2556 และข้อสอบผู้ช่วยฯ เมื่อ 25 พ.ย.60 แต่ต่อมามี ฎ.8192/2560 กลับหลักว่า ราษฎรฟ้องกันเองข้อหายกยกต่อศาลแขวง แม้เงินที่ยกยกและเรียกให้ชำระเกิน 300,000 บาท ศาลแขวงก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้)

* แต่ถ้าพนักงานอัยการฟ้อง และผู้เสียหายยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีความผิดตาม ป.อ. ม.295 แม้ค่าสินไหมทดแทนจะสูงเกินกว่า 300,000 บาท ศาลแขวงก็มีอำนาจพิจารณา เพราะ วิ.อ. ม.44/1 บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะยื่นคำร้องเข้ามาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องได้ มิใช่ผู้เสียหายฟ้องเรียกในส่วนแพ่งด้วยตนเอง (ฎ.14915/2557)

* ราษฎรฟ้องกันเองต่อศาลแขวงข้อหายกยกและขอให้ชดใช้เงินเกิน 300,000 บาท เมื่อโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องคดีส่วนอาญาเพราะศาลเห็นว่าโจทก์ไม่ใช่ผู้เสียหาย โจทก์ยอมไม่มีอำนาจฟ้องคดีแพ่งด้วย (ฎ.748/2565)

ข้อสังเกต แม้จำนวนเงินที่ขอให้ชดใช้คืนไม่เกิน 300,000 บาท โจทก์ก็น่าจะไม่มีอำนาจฟ้องคดีส่วนแบ่ง

11. คดีขอคืนของกลาง ตาม ป.อ. ม.36 ศาลแขวงพิพากษาให้รับของกลาง ต่อมาผู้ร้องยื่นคำร้องขอคืนตาม ม. 36 แม้ราคาของกลางเกิน 300,000 บาท ศาลแขวงก็มีอำนาจสั่งได้ เพราะการยื่นคำร้องขอคืนของกลางเป็นสาขาของคดีเดิม

ศาลจังหวัดปราจีนบุรีซึ่งไม่มีศาลแขวงเปิดทำการ พิพากษาลงโทษจำคุกจำนวน 3 เดือน ปรับ 10,000 บาท ในความผิดตาม พ.ร.บ.น้ำบาดาลฯ ม.16 และ 36 ทวิ ซึ่งมีระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือนหรือปรับไม่เกิน 20,000 บาท อันอยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาคนเดียวที่จะพิจารณาพิพากษาได้ การสั่งคำร้องขอคืนของกลางตาม ป.อ. ม.36 แม้ของกลางมีราคาเกิน 300,000 บาท ผู้พิพากษาคนเดียวก็มีอำนาจทำคำสั่งได้ เพราะการยื่นคำร้องขอคืนของกลางเป็นสาขาของคดีเดิมซึ่งองค์คณะผู้พิพากษาต้องถือตามคดีเดิม (ฎ.2345/2562)

12. คดีละเมิดอำนาจศาล ที่เกิดขึ้นในบริเวณศาลแขวง ศาลแขวงมีอำนาจได้ส่วนและมีคำสั่งลงโทษได้

อำนาจลงโทษของศาลแขวง ตาม ม. 25(5) ที่ผู้พิพากษาคนเดียวหรือผู้พิพากษาศาลแขวงมีอำนาจพิพากษา

โทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาทนั้น พิจารณาอย่างไร

- พิจารณาที่โทษสุทธิที่จะลง หลังจากเพิ่มโทษและ/หรือลดโทษแล้ว เช่น ลงโทษจำคุก 6 เดือน เพิ่มโทษกึ่งหนึ่ง เป็นจำคุก 9 เดือน ลดโทษอีกกึ่งหนึ่ง คงจำ 4 เดือน 15 วัน ศาลแขวงหรือผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจพิพากษาลงโทษได้

แต่ถ้า พิพากษาลงโทษ (สุทธิ) เกิน 6 เดือน เช่น 1 ปี แล้วรอการลงโทษ แม้ยังไม่มีกรลงโทษจำคุกจริง ก็ถือว่าพิพากษาจำคุกเกิน 6 เดือน ซึ่งผู้พิพากษาคนเดียวไม่มีอำนาจพิพากษา (ฎ.5943/2548 ป.และข้อสอบเนติฯ สมัยที่ 62 ปี 2552)

- ไม่คิดรวมโทษที่บวกจากโทษซึ่งศาลรอการลงโทษจำคุกไว้ในคดีก่อน เพราะการบวกโทษเป็นการปฏิบัติ ตาม ป.อ. ม. 58 มิใช่การใช้ดุลพินิจในการลงโทษ

เช่น ลงโทษจำคุก 6 เดือน บวกลงโทษจำคุกที่รอการลงโทษไว้ในคดีก่อนอีก 2 เดือน เป็นจำคุก 8 เดือน ศาลแขวงก็พิพากษาได้

* แต่ถ้า เป็นการกำหนดโทษที่ศาลในคดีก่อนรอการกำหนดโทษไว้ ถ้าศาลแขวงกำหนดโทษจำคุกคดีก่อนไม่เกิน 6 เดือน และคดีที่จะพิพากษาก็ไม่เกิน 6 เดือน แม้รวมกันแล้วโทษที่จำเลยได้รับจะเกิน 6 เดือน ศาลแขวงก็มีอำนาจพิพากษาลงโทษได้ (แต่ถ้ากำหนดโทษในคดีก่อนที่ศาลรอการกำหนดโทษไว้ให้จำคุกเกิน 6 เดือน ศาลแขวงย่อมไม่มีอำนาจ เพราะถือว่าใช้ดุลพินิจลงโทษเกินกว่าที่ ม. 25(5) กำหนด)

- ความผิดหลายกระทง คิดแยกแต่ละกระทง หากมีกระทงใด ลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน ศาลแขวงย่อมไม่มีอำนาจพิพากษา (ต้องปฏิบัติตาม ม. 29 (3) ประกอบ ม. 31(2))

การฟ้องคดีในเขตที่มีทั้งศาลจังหวัดและศาลแขวง ตาม ม.19/1

- เป็นเรื่องของคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลแขวง แต่นำไปฟ้องต่อศาลจังหวัด
- คดีศาลแขวงดังกล่าวต้องอยู่ในเขตของศาลจังหวัด รวมทั้งคดีศาลแขวงที่อยู่ในเขตศาลแพ่ง ศาลอาญา หรือศาลแพ่ง ศาลอาญาอื่นในกรุงเทพฯ ด้วย เพราะศาลดังกล่าว มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเหมือนศาลจังหวัด
- ต่างจาก ม.16 วรรคท้าย ซึ่งเป็นเรื่องคดีที่ฟ้อง (ไม่ว่าจะเป็นคดีศาลจังหวัดหรือคดีศาลแขวง) ต้องเกิดนอกเขตศาลแพ่งหรือศาลอาญาเท่านั้น แต่นำมาฟ้องยังศาลแพ่งหรือศาลอาญา

หลัก คือ ศาลจังหวัดฯ มีอำนาจใช้ดุลพินิจรับคดีไว้พิจารณา หรือจะมีคำสั่งโอนคดีไปยังศาลแขวงที่มีเขตอำนาจก็ได้จะสั่งไม่รับฟ้องไม่ได้ (ฎ.7368/2548) และหากโอนคดีแล้ว ศาลแขวงก็จะไม่รับโอนไม่ได้ (ฎ.411/2550)

-ความผิดกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบท บทหนึ่งบทใดอยู่ในเขตอำนาจศาลจังหวัด แม้บทอื่นจะอยู่ในเขตอำนาจศาลแขวง ศาลจังหวัดก็มีอำนาจรับไว้พิจารณาได้ (ฎ.7497-7502/2561)

- **ตามวรรค 1** ไม่ว่ากรณีจะเป็นประการใด หากศาลจังหวัดฯรับคดีไว้พิจารณาแล้วก็ให้พิจารณาคดีต่อไป เช่น

ศาลจังหวัดฯรับคดีแพ่งทุนทรัพย์ไม่เกิน 300,000 บาท ซึ่งอยู่อำนาจของศาลแขวงไว้พิจารณา ต่อมาจำเลยยื่นคำให้การและฟ้องแย้งขอให้โจทก์ชำระหนี้ไม่เกิน 300,000 บาทเช่นกัน โดยหลักแล้ว ทุนทรัพย์ของฟ้องแย้ง ต้องคิดแยกจากฟ้องเดิม กรณีจึงต้องบังคับตาม ม.19/1 ว.1 คือศาลจังหวัดฯจะใช้ดุลพินิจรับคดีหรือโอนคดีในส่วนฟ้องแย้งก็ได้

หรือ ศาลจังหวัดฯรับคดีไม่มีทุนทรัพย์ไว้พิจารณาแล้ว แต่จำเลยฟ้องแย้งเรียกค่าเสียหายเป็นเงิน ไม่เกิน 300,000 บาท ซึ่งผู้พิพากษาสั่งรับฟ้องแย้งไว้แล้ว กรณีก็เข้า ม. 19/1 วรรค 1 คือถือว่าศาลจังหวัดฯใช้ดุลพินิจรับคดีในส่วนฟ้องแย้งจึงต้องพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป จะโอนคดีเฉพาะส่วนฟ้องแย้งไม่ได้ (ข้อสอบผู้ช่วยฯ ปี 2560)

- **ตามวรรค 2** เป็นเรื่องยื่นฟ้องต่อศาลจังหวัดฯซึ่งขณะยื่นฟ้อง คดีดังกล่าวเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลจังหวัดฯอยู่แล้ว แต่ต่อมาพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป ทำให้คดีนั้นกลายเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลแขวง ศาลจังหวัดฯก็ต้องพิจารณาคดีนั้นต่อไป เช่น

- ฟ้องขับไล่ต่อศาลจังหวัดฯ ต่อมาจำเลยให้การต่อสู้ด้วยกรรมสิทธิ์อันทำให้คดีไม่มีทุนทรัพย์ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลจังหวัดฯกลายเป็นคดีมีทุนทรัพย์ตามราคาทรัพย์สินที่พิพาท แม้ราคาทรัพย์สินที่พิพาทจะไม่เกิน 300,000 บาท ซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลแขวง ศาลจังหวัดฯก็ต้องพิจารณาคดีต่อไป จะมีคำสั่งโอนคดีไปศาลแขวงไม่ได้

- ฟ้องขับไล่ต่อศาลจังหวัดฯโดยอ้างว่าที่พิพาทเป็นของโจทก์ จำเลยต่อสู้ว่าโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง เพราะที่พิพาทเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ถือว่าจำเลยไม่ต่อสู้เรื่องกรรมสิทธิ์ จึงเป็นคดีไม่มีทุนทรัพย์ แต่ถ้าศาลเรียกหน่วยงานราชการที่ดูแลที่ดินพิพาทเข้ามาเป็นจำเลยร่วม ตาม วิ.แพ่ง ม. 57(3) ในฐานะผู้ร้องสอดและผู้ร้องสอดยื่นคำให้การว่าที่พิพาทเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน คดีก็จะ

เปลี่ยนจากคดีไม่มีทุนทรัพย์เป็นคดีมีทุนทรัพย์ ซึ่งหากราคาที่ดินพิพาทไม่เกิน 300,000 บาท ศาลจังหวัดก็ไม่ต้องโอนคดี ตาม ม. 19/1 วรรค 2

หรือ ผู้เสียหายฟ้องต่อศาลจังหวัดขอให้ลงโทษจำเลยฐานชิงทรัพย์ ตาม ป.อ. ม. 339 ศาลชั้นต้นได้สวนมูลฟ้องแล้ว มีคำสั่งประทับฟ้องข้อหาลักทรัพย์ ตาม ป.อ. ม. 334 ซึ่งโดยปกติอยู่ในอำนาจศาลแขวง ศาลจังหวัดก็จะโอนคดีไปยังศาลแขวงไม่ได้ (ฎ.2817/2556)

หรือ ยื่นคำร้องขอแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินตาม ป.พ.พ. ม.1382 แล้วมีผู้คัดค้าน ทำให้กลายเป็นคดีมีทุนทรัพย์ และทุนทรัพย์มีราคาไม่เกิน 300,000 บาท ศาลจังหวัดก็จะโอนคดีไปยังศาลแขวงไม่ได้

หรือ ฟ้องคดีแพ่งทุนทรัพย์เกิน 300,000 บาท ต่อศาลจังหวัด ต่อมาโจทก์ขอแก้ไขคำฟ้องในส่วนทุนทรัพย์จากที่เกิน 300,000 บาท เป็น 200,000 บาท หรือถอนฟ้องบางส่วน (เช่น ถอนฟ้องจำเลยบางคน) ทำให้ส่วนที่เหลือมีทุนทรัพย์ไม่เกิน 300,000 บาท ศาลจังหวัดก็จะโอนคดีไปยังศาลแขวงไม่ได้

ข้อสังเกต

ถ้าทุนทรัพย์ไม่เกิน 300,000 บาท ซึ่งฟ้องต่อศาลแขวง แต่ต่อมาข้อเท็จจริงเปลี่ยนไปเป็นทุนทรัพย์เกิน 300,000 บาท ศาลแขวงต้องปฏิบัติตาม ม.29(3) ประกอบ ม.31(4)

* การใช้ดุลพินิจรับคดีไว้พิจารณาของศาลจังหวัด ตาม ม.19/1 มีหลักเช่นเดียวกับการใช้ดุลพินิจรับคดีไว้พิจารณาของศาลแพ่งหรือศาลอาญา ตาม ม.16 วรรคท้าย คือต้องใช้ดุลพินิจตั้งแต่แรกที่ตรวจคำฟ้อง มิฉะนั้นจะถือว่ารับคดีไว้พิจารณาโดยปริยาย ซึ่งจะส่งโอนคดีในภายหลังไม่ได้

* คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องด้วยคดีอาญา ถ้าราษฎรฟ้องต่อศาลจังหวัด ได้สวนมูลฟ้องแล้ว เห็นว่าคดีไม่มีมูล ศาลจังหวัดยกฟ้องในส่วนอาญาได้ แต่ต้องรับคดีส่วนแพ่งไว้พิจารณา แม้ทุนทรัพย์ไม่เกิน 300,000 บาท กรณีเข้าหลักตาม ม.19/1 ว.2

แต่ถ้าเป็นการฟ้องต่อศาลอาญา (เช่น ศาลอาญา ศาลอาญารธนบุรีฯ) ศาลอาญาดังกล่าวไม่สามารถรับคดีส่วนแพ่งไว้พิจารณาได้ เพราะไม่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่ง

หากยื่นฟ้องต่อศาลแขวง เมื่อยกฟ้องส่วนอาญาเพราะไม่มีมูลแล้ว ต้องดูว่าส่วนแพ่งทุนทรัพย์เกิน 300,000 บาทหรือไม่ ถ้าเกิน ศาลแขวงรับพิจารณาไว้ไม่ได้ ถ้าไม่เกินรับได้ แต่ไม่ใช่กรณีต้องพิจารณาตาม ม.19/1

หมวด 3

องค์คณะผู้พิพากษา

ศาลจังหวัด หรือ ศาลแพ่ง ศาลอาญา หรือศาลแพ่ง ศาลอาญาอื่นในกรุงเทพฯ ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คน เป็นองค์คณะ ซึ่งต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกิน 1 คน ตาม ม. 26 และรัฐธรรมนูญฯ ปี 40 ม.236

- ต้องอยู่ภายใต้บังคับ ม.25 คือ หากเป็นกระบวนการพิจารณาพิพากษาตามที่ระบุในมาตรา 25 (1) – (5) ผู้พิพากษาคนเดียวในศาลจังหวัดก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ ซึ่งสำหรับคดีอาญา ตาม ม.25 (5) ยังมี พ.ร.บ.จัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ.2499 ม.4 และ พ.ร.บ.ให้นำวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงมาใช้บังคับในศาลจังหวัด พ.ศ.2520 ม.3 รองรับด้วย

- ไม่จำกัดอำนาจผู้พิพากษาอาวุโส กล่าวคือ ผู้พิพากษาอาวุโส 2 คน เป็นองค์คณะร่วมกันก็ได้

- องค์คณะผู้พิพากษาจะเกิน 2 คน ก็ได้ แต่น้อยกว่า 2 คน ไม่ได้

- คดีที่อยู่ในอำนาจศาลจังหวัด หมายรวมถึงคดีที่อยู่ในอำนาจ ศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลอาญกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญาธนบุรี ศาลแพ่งตลิ่งชัน ศาลอาญาตลิ่งชัน ศาลแพ่งพระโขนง ศาลอาญาพระโขนง ศาลแพ่งมีนบุรี และศาลอาญามีนบุรีด้วย

- ถ้านั่งพิจารณาไม่ครบองค์คณะ ถือเป็นการพิจารณาที่ผิดระเบียบ ตาม วิ.แพ่ง ม. 27 ซึ่งคู่ความต้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอนภายในกำหนด (ฎ.8435/2559) (แม้คู่ความ

ไม่ยื่นคำร้องดังกล่าวศาลก็ยกขึ้นว่ากล่าวได้เพราะถือเป็นปัญหาความสงบฯ (ฎ. 6234/2548))

- ศาลจังหวัดมหาสารคามพิพากษาลงโทษจำเลยในความผิดตาม ป.อ. ม.341 ให้จำคุก 2 ปี โดยผู้พิพากษาคนเดียวลงชื่อเป็นองค์คณะ เป็นการไม่ชอบ แม้จำเลยอุทธรณ์โดยไม่ยกปัญหาเรื่ององค์คณะผู้พิพากษาขึ้นต่อสู้และศาลอุทธรณ์ภาค 4 พิพากษายืน จำเลยก็ยกปัญหาดังกล่าวขึ้นฎีกาได้ เพราะเป็นปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย (ฎ.851/2563)

ศาลแขวง มีผู้พิพากษาคนเดียวเป็นองค์คณะ ตาม ม.17 ประกอบ ม.24 และม.25 เว้นแต่จะพิพากษาลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสองอย่างเกินอัตราดังกล่าวไม่ได้ (หากจะพิพากษาลงโทษดังกล่าว ต้องปฏิบัติตาม ม.29(3) ประกอบ ม.31(2))

ศาลยุติธรรมอื่นฯ ตาม ม.2 เช่น ศาลเยาวชนและครอบครัวฯ ศาลแรงงานฯ มีองค์คณะตามที่ พ.ร.บ. จัดตั้งศาลนั้นกำหนดไว้ เช่น ศาลเยาวชนและครอบครัวฯ นอกจากองค์คณะผู้พิพากษา 2 คนแล้ว ต้องมีผู้พิพากษาสมทบอีก 2 คน ลงชื่อเป็นองค์คณะด้วย (พ.ร.บ. ศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ม.23)

แต่คดีขอคืนของกลาง ตาม ป.อ. ม.36 ไม่มีปัญหาให้พิจารณาเกี่ยวกับการกระทำผิดของจำเลย จึงไม่ต้องมีผู้พิพากษาสมทบลงชื่อเป็นองค์คณะ (ฎ.1291/2562)

ศาลอุทธรณ์ภาค และศาลฎีกา (ม.27)

ปกติ องค์คณะ 3 คน

กรณีพิเศษ

- คดี อม. องค์คณะ 9 คน โดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา เลือกจาก พ.ฎีกา หรือ พ.อาวุโสในศาลฎีกา

- คดี อม. ขอพิจารณาใหม่ (อุทธรณ์ฯ) องค์กรคณะ 9 คน โดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา เลือกจาก พ.ฎีกาหรือ พ.อาวุโสในศาลฎีกาซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่า หน.ฎีกา และไม่ได้เป็นองค์กรคณะในการพิจารณาพิพากษาคดีครั้งแรกตาม (พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพ. ศ. 2560 ม.11)

- คำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งตาม วิ.แพ่ง ม.248 องค์กรคณะ 3 คน โดยต้องมีรองประธานศาลฎีกา 1 คน

อำนาจของผู้พิพากษาคณะเดียวหรือผู้พิพากษาศาลแขวง

อำนาจทั่วไปของผู้พิพากษาคณะเดียวทุกชั้นศาล ตาม ม.24 คือ

(1) ออกหมายเรียก หมายอาญา

- หมายเรียกพยาน หมายเรียกให้จำเลยยื่นคำให้การ
- หมายเรียกให้เข้ามาในคดีด้วยการร้องสอด ตาม วิ.แพ่ง ม.57(3)
- หมายอาญา เช่น หมายจับ หมายค้น หมายขัง หมายจำคุก หมายปล่อย หรือหมายปล่อยชั่วคราว

* รวมทั้งพิจารณาคำร้องขอออกหมายจับที่ขอออกนั้นขาดอายุความด้วย

(ฎ. 2659/2565)

(2) ออกคำสั่งใดๆ ซึ่งมีใช่เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี

คำสั่งในที่นี้คือคำสั่งที่ศาลสั่งเองโดยไม่มีคู่ความยื่นคำร้องคำขอ เช่น

- คำสั่งนัดไต่สวนมูลฟ้อง
- คำสั่งให้งดสืบพยาน ตาม วิ.แพ่ง ม. 104 (ฎ.751-752/2509)
- คำสั่งให้สอบจำเลยเรื่องทนาย ตาม วิ.อ. ม. 173 (ฎ.5412/2554)
- คำสั่งรับฟ้องหรือ ไม่รับฟ้องโดยให้คืนไปทำมาใหม่ ตาม วิ.แพ่ง ม. 18 ซึ่งไม่อาจรับฟ้องทันทีได้ (ฎ.5458/2534)
- คำสั่งไม่รับฟ้องอุทธรณ์ตาม วิ.แพ่ง ม.18 (ฎ.2739/2535)

* แต่ถ้าพิพากษายกฟ้องหลังจากตรวจฟ้องตาม วิ.แพ่ง ม. 172

ต้องมีผู้พิพากษาลงชื่อครบองค์คณะ เพราะเป็นการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท
แห่งคดี (ฎ.2136/2525)

- คำสั่งเลื่อนคดี เพราะความจำเป็นของศาล ตาม วิ.แพ่ง ม. 38

- คำสั่งยกคำร้องของโจทก์ที่ขอนำพยานเข้าไต่สวนมูลฟ้องเพิ่มเติม
หลังจากศาลอุทธรณ์ยื่นสำนวนมาให้ไต่สวนมูลฟ้องใหม่ (ข้อสอบผู้ช่วย
ฯ เมื่อ 4 มีนาคม 2566)

- คำสั่งจำหน่ายคดี เพราะ โจทก์ทิ้งฟ้อง ตาม วิ.แพ่ง ม. 174 (ฎ.7330/2556)

- คำสั่งประทับฟ้องที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ (ข้อสอบเนติฯ สมัย 64
ปี 2554)

- ในวันนัดพร้อมเพื่อสอบจำเลยเรื่องทนายซึ่งถือเป็นการนั่งพิจารณาคดี
ตาม วิ.แพ่ง ม.1(9) ประกอบ วิ.อ. ม.15 ผู้พิพากษาองค์คณะคนหนึ่งป่วย
องค์คณะที่เหลืออีกคนหนึ่งขึ้นพิจารณากับผู้ช่วยผู้พิพากษาแล้วมีคำสั่ง
แม้ผู้ช่วยผู้พิพากษาไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามพระธรรมนูญ
ศาลยุติธรรม แต่คำสั่งดังกล่าวมิใช่เป็นในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่ง
คดี ผู้พิพากษาองค์คณะคนเดียวจึงมีอำนาจสั่งได้
(ข้อสอบผู้ช่วยฯ เมื่อ 16 มิ.ย. 2556)

- การอ่านคำพิพากษา มิใช่การออกคำสั่งใด ๆ แต่เมื่ออ่านแล้ว ศาลต้องจด
รายงานกระบวนการพิจารณาแสดงการอ่าน ซึ่งถือเป็นการออกคำสั่งใดๆที่
มิใช่เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี ผู้พิพากษาคนเดียวย่อม
กระทำได้ (ฎ.5412/2554)

- องค์คณะสองคนลงชื่อในร่างคำพิพากษาแล้วย้ายไปรับราชการที่ศาลอื่น
ผู้พิพากษาคนเดียวขึ้นอ่านคำพิพากษาดังกล่าวถือว่าชอบ (ฎ.2892/2540
และข้อสอบผู้ช่วยเมื่อ 15 มิ.ย. 2556) เพราะการอ่านเป็นกระบวนการ
พิจารณาหลังจากพิจารณาพิพากษาแล้ว

บางคำสั่งตาม ม.24(2) อาจเกิดจากคำร้องคำขอของกลุ่มความก็ได้ เช่น

- คำร้องขอขยายระยะเวลา ตาม วิ.แพ่ง ม.23

- คำร้องขอเลื่อนคดี ตาม วิ.แพ่ง ม.40
- คำร้องขอถอนฟ้อง ตาม วิ.แพ่ง ม.175 (ข้อสอบเนติฯ สมัยที่ 66 ปี 2556) หรือ วิ.อาญา ม.35
- สั่งให้ส่งประเด็นไปสืบพยานยังศาลอื่นตามที่คู่ความขอ

ข้อสังเกต

อำนาจของผู้พิพากษาคนเดียว ตาม ม.24 เป็นอำนาจของผู้พิพากษาทุกคน ตั้งแต่ผู้พิพากษาประจำศาลไปจนถึงผู้พิพากษาอาวุโส (ไม่รวมผู้ช่วยผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ หรือคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ) และเป็นอำนาจของผู้พิพากษาทุกชั้นศาล ไม่เฉพาะศาลชั้นต้นเหมือน ม.25

อำนาจเกี่ยวแก่คดี ของผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้น ตาม ม.25 (1) – (5)

(1) ไต่สวนและวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องหรือคำขอที่ยื่นต่อศาลในคดีทั้งปวง

- แม้คดีดังกล่าวเป็นคดีของศาลจังหวัดซึ่งมีองค์คณะผู้พิพากษา 2 คน ผู้พิพากษาคนเดียวก็ไต่สวนและมีคำสั่งได้
- “ในคดีทั้งปวง” หมายถึง คดีแพ่ง คดีอาญา คดีในชั้นศาลอุทธรณ์ หรือฎีกา (แต่ต้องดำเนินการสอบสวนพิจารณาในศาลชั้นต้น เช่น ไต่สวนคำขอ ยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา) คดีสาขาในชั้นบังคับคดี โดยมีใช้การชี้ขาดประเด็นข้อพิพาทในชั้นบังคับคดีดังกล่าว
- การวินิจฉัยหรือทำคำสั่งต้องอยู่ภายใต้บังคับของ ม.24(2) คือต้องมีใช้ เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี
- การทำคำสั่งอาจไม่ต้องไต่สวนก่อนก็ได้ ตาม วิ.แพ่ง ม.21
- ผู้พิพากษาประจำศาลก็มีอำนาจทำคำสั่งได้ เพราะไม่ถูกจำกัดอำนาจ ตาม ม.25 วรรคท้าย

ตัวอย่าง ม. 25(1)

- ไต่สวนและมีคำสั่งสำหรับคำร้องขอเข้าเป็นคู่ความแทนที่ผู้มรณะ ตาม วิ.แพ่ง ม.42
- ไต่สวนและมีคำสั่งสำหรับคำร้องขอฟ้องคดีโดยยกเว้นค่าธรรมเนียม

ศาลตาม วิ.แพ่ง ม.156

- ใต้วงและมืคำสั่งที่อ้างว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้อคดีได้ ตาม วิ.อ. ม.14

- ใต้วงและมืคำสั่งคำขอเข้าดำเนินคดีแทน โจทก์ผู้เสียหายตาม วิ.อาญา ม.29

- ใต้วงและมืคำสั่งคำร้องขอปล่อยของผู้ที่อ้างว่าถูกคุมขังโดยมิชอบตาม วิ.อาญา ม.90

แต่ การสั่งอนุญาตให้ผู้จัดการมรดกร่วมตามคำสั่งศาลจังหวัดคนหนึ่งลาออกจากการเป็นผู้จัดการมรดกร่วม เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี ผู้พิพากษาคณะเดียวไม่มีอำนาจสั่ง การที่พิพากษาคณะเดียวทำคำสั่งเป็นการไม่ชอบ มีผลให้ผู้จัดการมรดกที่ขอลาออกดังกล่าวยังคงเป็นผู้จัดการมรดกร่วมอยู่ (ฎ. 12189/2557)

(2) ใต้วงและมืคำสั่งวิธีการเพื่อความปลอดภัย ตาม ป.อ. ม.39 ซึ่งมี 5 วิธี คือ
กักกัน

- ผู้พิพากษาคณะเดียวพิพากษาให้กักกัน 3 ปีและลงโทษจำคุกด้วยอีก 6 เดือน ถือว่าชอบ (ฎ.1455/2511 และข้อสอบเนฯ ปี 60)

ห้ามเข้าเขตกำหนด

เรียกประกันทัณฑ์บน

คุมตัวไว้ในสถานพยาบาล

ห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง

(3) ใต้วงมุลฟ้องและมืคำสั่งในคดีอาญา หมายถึง

- คดีอาญาทุกคดีโดยไม่จำกัดอัตราโทษ แม้มีอัตราโทษสูงสุดประหารชีวิต ผู้พิพากษาคณะเดียวก็มีอำนาจใต้วงมุลฟ้อง

- ใต้วงและมืคำสั่ง ตาม ม. 25(3) มีความหมายว่า เฉพาะคำสั่งว่าคดีมีมูล ให้ประทับฟ้อง เท่านั้น

แต่หากเห็นว่าคดีไม่มีมูลและจะพิพากษายกฟ้อง ต้องพิจารณาว่าคดีนั้นมีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกหรือปรับเกิน ม.25(5) (จำคุกไม่เกิน 3 ปี ปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ) ซึ่งผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือไม่ ถ้าไม่เกิน ผู้พิพากษาคนเดียวผู้ทำการไต่สวนก็พิพากษายกฟ้องในชั้นไต่สวนมูลฟ้องได้ แต่ถ้าเกิน ต้องปฏิบัติตาม ม. 29 (3) ประกอบ ม. 31(1) คือปรึกษาผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแล้วให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลลงชื่อเป็นองค์คณะ

- ผู้พิพากษาคนเดียวไต่สวนมูลฟ้องคดีหมิ่นประมาท ตาม ป.อ. ม.328 แล้วพิพากษายกฟ้อง ศาลอุทธรณ์ภาค 7 ย้อนสำนวนให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาและพิพากษาใหม่ ศาลชั้นต้นไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้องใหม่เพราะการไต่สวนมูลฟ้องชอบแล้ว และการที่ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแก้ไขด้วยการลงชื่อเป็นองค์คณะในคำพิพากษาเป็นการปฏิบัติตาม ม.29(3) ประกอบ ม.31(1) จึงเป็นการพิพากษาที่ชอบ (ฎ.5276/2562)

- กรณีฟ้องมีหลายข้อหา เมื่อไต่สวนมูลฟ้องแล้ว มีคำสั่งว่าคดีมีมูลบางข้อหา และยกฟ้องบางข้อหา หลักพิจารณาข้อหาที่ยกฟ้องก็เป็นเช่นเดียวกัน คือ ถ้าข้อหาที่ยกฟ้องมีอัตราโทษสูงกว่า ม.25(5) ผู้พิพากษาคนเดียว ก็พิพากษายกฟ้องไม่ได้ซึ่งทางปฏิบัติต้องปรึกษาและให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลลงชื่อเป็นองค์คณะในคดีนั้น (ทุกข้อหา)

- ที่ว่า “พิพากษายกฟ้อง” นั้นรวมทั้งพิพากษายกฟ้องกรณีโจทก์ขาดนัดไม่มาศาล ตาม วิ.อ. ม.166 ด้วย (ฎ.2716/2528 และข้อสอบผู้ช่วยฯ เมื่อวันที่ 21 ต.ค. 2550)

ข้อสังเกต ไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ ทางปฏิบัติองค์คณะ 2 คน คงถือว่าไม่เข้าหลักเกณฑ์ ตาม ม.25(1) ที่บัญญัติว่า “ไต่สวนและวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคำขอที่ยื่นต่อศาล...” เพราะกรณีไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ หลังจากไต่สวนแล้ว ไม่มีการวินิจฉัยชี้ขาด

(4) พิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง ซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้อง ไม่เกิน 300,000 บาท

(5) พิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุก ไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะลงโทษจำคุก เกิน 6 เดือน ปรับเกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวไม่ได้ โดยคดีโทษสุทธิตั้งหลังจากเพิ่มโทษและลดโทษแล้ว และคิดในแต่ละกระทง

* เช่น ศาลชั้นต้น(ศาลจังหวัดสมุทรสาคร) โดยผู้พิพากษาคนเดียวพิพากษา ลงโทษจำคุกตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มาตรา 4 (ระวางโทษปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ) ให้จำคุก 3 กระทง กระทงแรก 8 เดือน กระทงที่ 2 และ 3 กระทงละ 1 ปี ลดโทษกึ่งหนึ่ง คงจำคุก กระทงแรก 4 เดือน กระทงที่ 2 และ 3 กระทงละ 6 เดือน รวมเป็นจำคุก 16 เดือน ชอบด้วยมาตรา 25 (5) แล้ว (ฎ.458/2564)

- พิพากษาจำคุก 1 ปี ปรับ 5,000 บาท โทษจำคุกให้รอกการลงโทษ 2 ปี ก็ถือว่าพิพากษาจำคุกเกิน 6 เดือน ผู้พิพากษาคนเดียวไม่มีอำนาจ (ฎ. 5943/2548 ประชุมใหญ่)

- ศาลแขวงโดยผู้พิพากษาคนเดียวพิพากษาลงโทษจำเลยตาม ป.อาญา มาตรา 300 จำคุก 2 ปี ปรับ 6,000 บาท รอกการลงโทษ 2 ปี โดยให้คุมความประพฤติไว้ 1 ปี เป็นการพิพากษาลงโทษชั้นต้นชุกเกิน 6 เดือน แม้โทษปรับจะไม่เกิน 10,000 บาท ก็ตาม คำพิพากษาศาลชั้นต้นย่อมไม่ชอบ และศาลอุทธรณ์ภาค 1 ไม่มีอำนาจพิจารณา พิพากษา ศาลฎีกาต้องยกคำพิพากษาศาลล่างทั้งสองและให้ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา ใหม่ (ฎ.3050/2563)

-ศาลจังหวัดพิพากษาจำคุก 3 เดือน และปรับ 10,000 บาทโดยผู้พิพากษาคนเดียว ชั้นขอคืนของกลางผู้พิพากษาคนเดียวก็มีอำนาจไต่สวนและทำ

คำสั่งได้เพราะเป็นสาขาคดี (แม้ของกลางมีราคาเกิน 300,000 บาท) (ฎ.
2345/2562 ป.)

*** ผู้พิพากษาประจำศาลไม่มีอำนาจ**

- ไต่สวนมูลฟ้อง ตาม ม. 25 (3)
 - พิจารณาพิพากษาคดีแพ่งตาม ม. 25 (4)
 - และ - พิจารณาพิพากษาคดีอาญาตาม ม. 25 (5)
- แต่ผู้พิพากษาอาวุโสมีอำนาจทุกอนุมาตรา

เมื่อองค์คณะผู้พิพากษาคคนใดคนหนึ่งไม่อยู่ 2 กรณี คือ

- ไม่อยู่ในระหว่างพิจารณา (ตาม ม. 28) คือ ในช่วงพิจารณาสืบพยานโจทก์หรือพยานจำเลย เนื่องจากรัฐธรรมนูญกำหนดให้ในการนั่งพิจารณาต้องมีผู้พิพากษาครบองค์คณะ นอกจากนั้นยังหมายถึง การนั่งพิจารณาตาม วิ.แพ่ง ม. 1(9) ที่ศาลต้องออกนั่งเกี่ยวกับการพิจารณา เช่น การชี้สองสถาน การไต่สวนตามคำร้องของกลุ่มความ หรือการเดินเผชิญสืบ
- ไม่อยู่ในระหว่างทำคำพิพากษา (ตาม ม. 29) คือ หลังจากสืบพยานทั้งสองฝ่ายเสร็จแล้ว ระหว่างรอเจ้าของสำนวนทำคำพิพากษา

ข้อเหมือนและข้อแตกต่างของ ม.28 และ ม.29

ข้อเหมือน 1. เหตุที่ไม่อยู่

ทั้ง ม. 28 และ ม. 29 บัญญัติเหตุที่องค์คณะผู้พิพากษาไม่อาจอยู่ทำหน้าที่ได้ไว้ 2 กรณีเหมือนกัน คือ

1. เหตุสุดวิสัย เช่น ตาย

หรือ 2. เหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้

2. ผู้พิพากษาที่เข้ามาทำหน้าที่แทน

ทั้ง ม.28 และ ม.29 บัญญัติให้ผู้พิพากษาผู้รับผิดชอบราชการศาลต้องเข้ามาทำหน้าที่แทนองค์คณะผู้พิพากษาที่ไม่อยู่เหมือนกัน เช่น ในศาลชั้นต้น ตาม (3) ของทั้งสองมาตราบัญญัติให้อธิบดีผู้พิพากษา

ศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาศาล รองอธิบดีศาลชั้นต้น (ไม่เรียงอาวุโส)
รองอธิบดีผู้พิพากษาศาล (ไม่เรียงอาวุโส) และผู้พิพากษาหัวหน้าศาลต้อง
เข้ามาทำหน้าที่แทนเหมือนกัน

กล่าวคือ ถ้าเป็นในระหว่างพิจารณา บุคคลดังกล่าวก็เข้าร่วม
นั่งพิจารณานั่งเป็นองค์คณะฯ ด้วย ถ้าเป็นระหว่างทำคำพิพากษา บุคคล
ดังกล่าวจะเข้ามาลงชื่อเป็นองค์คณะ หรือมีอำนาจความเห็นแย้งหลัง
จากตรวจสำนวนแล้วหากไม่เห็นด้วย (เว้นแต่ในชั้นฎีกาซึ่งจะไม่มีการทำ
ความเห็นแย้ง แต่ใช้วิธีนำเข้าไปประชุมใหญ่ศาลฎีกา)

-กรณีผู้พิพากษาหัวหน้าศาลป่วย ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ตาม
มาตรา 30 รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลที่มาตรวจราชการมีอำนาจตรวจสำนวนคดี
แล้วลงชื่อร่วมเป็นองค์คณะทำคำพิพากษาได้ตามมาตรา 29 วรรคหนึ่ง (3)
(ข้อสอบผู้ช่วยฯ เมื่อ 4 มีนาคม 2566)

3. ผู้พิพากษาผู้รับผิดชอบราชการศาล ของทั้ง ม. 28 และ ม. 29
ให้รวมถึงผู้ทำการแทน ตาม ม.8, ม.9, และ ม.13 เหมือนกัน กล่าวคือ
หากผู้พิพากษาผู้รับผิดชอบราชการศาล ตาม ม. 28 และ ม. 29 ไม่อยู่
“ผู้ทำการแทน” ตาม ม. 8, ม. 9, และ 13 ก็ต้องทำหน้าที่แทน

ข้อแตกต่าง

ม. 28 มอบหมายได้ แต่ ม. 29 มอบหมายไม่ได้ กล่าวคือ หากองค์คณะ
ผู้พิพากษาคงใดไม่อยู่ในระหว่างพิจารณา นอกจากผู้พิพากษาผู้รับผิดชอบ
ราชการจะเข้ามานั่งพิจารณานั่งเป็นองค์คณะแทนแล้ว ยังมีอำนาจมอบหมาย
ให้ผู้พิพากษาคงใดคนหนึ่งศาลนั้นมานั่งพิจารณาแทนได้

* ผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายจะเป็นผู้พิพากษาอาวุโสหรือผู้พิพากษา
ประจำศาลก็ได้ (ข้อสอบเนติฯ สมัยที่ 60 ปี 2550) เว้นแต่องค์คณะที่เหลืออยู่เป็น
ผู้พิพากษาประจำศาลอยู่แล้ว

แต่ถ้าเป็นในระหว่างทำคำพิพากษา ผู้พิพากษาผู้รับผิดชอบราชการศาล
ต้องรับปรึกษาคดีแล้วลงชื่อเป็นองค์คณะในคำพิพากษาด้วยตนเอง จะมอบหมาย

ให้ผู้พิพากษาคนอื่นร่วมลงชื่อเป็นองค์คณะแทนไม่ได้

* อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาศาลภาค หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเท่านั้นที่มีอำนาจมอบหมาย รองอธิบดีหรือรองอธิบดีภาค จะมีคำสั่งมอบหมาย ตาม ม. 28 ไม่ได้

* ประธานแผนก หรือหัวหน้าแผนกในศาลชั้นต้น ไม่มีอำนาจเข้ามาทำหน้าที่แทนองค์คณะฯที่ไม่อยู่ทั้งในระหว่างพิจารณา หรือระหว่างทำคำพิพากษา เพราะ ม. 28 และ ม. 29 ไม่ได้บัญญัติให้อำนาจไว้

* ผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายให้นั่งพิจารณา ตาม ม. 28 ไม่มีอำนาจทำคำพิพากษาในคดีนั้นเพราะเหตุเพียงเคยได้นั่งพิจารณา ต้องให้ผู้พิพากษาที่ได้รับ การจ่ายสำนวนเป็นคนทำคำพิพากษา

* ขณะนั่งพิจารณาคดีแทน หากมีคำร้องที่ยื่นระหว่างนั้น และศาลต้องทำคำสั่งซึ่งมิใช่เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี ตาม ม. 24(2) หรือ ม. 25(1) ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีแทนก็มีอำนาจสั่งได้

ความหมายของคำว่า ระหว่างพิจารณา กับ ระหว่างทำคำพิพากษา

* ในวันเดือนนัดมาฟังการอ่านชำระเงินตามเช็คและฟังคำพิพากษา ในคดีอาญา มีความหมายว่า หากจำเลยผ่อนชำระตามกำหนดก็เลื่อนการอ่านคำพิพากษาต่อไป วันดังกล่าวจึงยังถือว่าอยู่ในระหว่างพิจารณา มิใช่อยู่ระหว่างทำคำพิพากษา จึงมีการมอบหมายให้ผู้พิพากษาทำหน้าที่แทนตาม ม. 28 ได้ แม้ในวันนั้นจำเลยจะไม่ผ่อนชำระหนี้และโจทก์ขอให้ศาลพิพากษาเลยก็ตาม (ข้อสอบผู้ช่วยฯ เมื่อ 9 ก.พ. 2557)

* องค์คณะผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์ 3 คน ปรีกษาคดีและลงชื่อในร่างคำพิพากษาแล้ว แต่ขณะลงชื่อในคำพิพากษา องค์คณะคนหนึ่งย้าย จึงมีเพียงองค์คณะสองคนลงชื่อในคำพิพากษา โดยมีรองประธานศาลอุทธรณ์ลงชื่อรับรองว่าองค์คณะที่ย้ายไปได้ปรีกษาและมีความเห็นพ้องกันแล้ว ถือเป็นคำพิพากษา

ที่ชอบ เพราะกรณีไม่ได้มีเหตุจำเป็นอื่นอันไม่อาจก้าวล่วงได้ในระหว่างทำ
คำพิพากษา ตาม ม.29 (ฎ.6341/2559, 7301/2562)

* ศาลอุทธรณ์ภาค 1 ยกคำพิพากษาศาลชั้นต้น(แขวงสระบุรี) ให้ศาล
ชั้นต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาใหม่ ถือว่าคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณา
เมื่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน(คนเดียว) ย้ายไปแล้ว ต้องถือเป็นกรณีตามมาตรา
28วรรคหนึ่ง (3) ที่ผู้พิพากษาหัวหน้ามอบหมายให้ผู้พิพากษาอื่นพิจารณาแทนได้
เมื่อผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายอ่านคำสั่งศาลฎีกาซึ่งเห็นด้วยกับคำสั่งศาล
อุทธรณ์ภาค1 ที่ให้ย้อนสำนวนให้คู่ความฟัง แล้วจะนัดพร้อมเพื่อสอบถาม
คู่ความเกี่ยวกับการสืบพยานและนัดสืบพยานโจทก์จำเลยต่อไป แต่วันดังกล่าว
คู่ความแถลงไม่ขอสืบพยานเพิ่มเติมโดยขอถือเอาพยานหลักฐานที่นำสืบมาใน
ชั้นไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาเป็นพยานหลักฐานในคดี ผู้พิพากษาที่ได้รับ
มอบหมายจึงสั่งว่า คดีเสร็จการพิจารณาและนัดฟังคำพิพากษา (คดียกออก)
โดยผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายลงชื่อทำคำพิพากษาคคนเดียว การพิจารณา
และพิพากษาคดีชอบแล้ว เพราะไม่ใช่กรณีตาม ม.29 วรรคหนึ่ง(3) ที่ต้องให้
ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเท่านั้นทำคำพิพากษา (ฎ.1400/2546)

เหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้

1. เหตุที่ตัวผู้พิพากษา ตาม ม. 30 คือ

- พ้นจากตำแหน่ง เช่น ย้าย ตาย ออก หรือเกษียณจากราชการ

* ผู้พิพากษาคคนเดียวซึ่งได้รับการจ่ายสำนวนให้ไต่สวนมูลฟ้อง
ย้ายไปรับราชการที่ศาลอื่น ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจ่ายสำนวนให้ผู้พิพากษาอาวุโส
ไต่สวนมูลฟ้องแทนได้ ตามมาตรา 25 (3) ประกอบมาตรา 28 วรรคหนึ่ง (3) , 30
(ข้อสอบผู้ช่วยฯ ปี 2564)

- ถูกคัดค้านและถอนตัวไป

- ไม่อาจปฏิบัติราชการจนไม่สามารถนั่งพิจารณาหรือทำคำพิพากษาได้

ข้อสังเกต ถ้ามีเหตุจำเป็นที่องค์คณะในชั้นพิจารณา เช่น พ้นจากตำแหน่ง ทั้งสองคนในกรณีศาลจังหวัด หรือผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน (คนเดียว) ในศาล แขวงพ้นจากตำแหน่ง เช่นนี้ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลก็จะจ่ายสำนวนให้องค์คณะ ใหม่แทน (ตามอำนาจใน ม.32) ซึ่งทั่วไปจะจ่ายสำนวนให้ผู้ที่ย้ายมาใหม่ ตามลำดับอาวุโส สำหรับการย้ายที่องค์คณะหลังจากสืบพยานเสร็จซึ่งถือว่าเป็น เหตุจำเป็นในชั้นทำคำพิพากษตาม ม.29 นั้น ทางปฏิบัติไม่น่าจะเกิดขึ้นเพราะ โดยหลักในการทำงาน องค์คณะที่สืบพยานเสร็จ ก่อนย้ายก็ต้องรับผิดชอบทำ คำพิพากษาให้เสร็จก่อนตนเองย้ายอยู่แล้ว แต่หากมีกรณีที่ต้ององค์คณะ ไม่อาจทำ คำพิพากษาก่อนจะย้ายได้จริง เช่น ศาลอุทธรณ์ยื้อสำนวนมาให้พิพากษาใหม่ ภายหลังจากที่องค์คณะเดิมย้ายไปก่อนแล้ว ก็คงต้องให้อธิบดีหรือรองอธิบดี (ใน กรุงเทพฯ) หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล กับอธิบดีผู้พิพากษภาค หรือรอง

อธิบดีผู้พิพากษภาค (ในต่างจังหวัด) เป็นผู้ทำคำพิพากษตามหน้าที่ดังที่ บัญญัติไว้ใน ม.29 (3)

2. เหตุจำเป็นเกี่ยวกับการพิพากษาคดี ตาม ม. 31(1) – (4)

- ① ผู้พิพากษาคณะเดียวได้**สวนมูลฟ้อง**แล้ว เห็นว่าคดีไม่มีมูล **จะพิพากษา ยกฟ้อง** แต่คดีนั้นมีอัตราโทษตามกฎหมายเกิน ม. 25(5)
- ② ผู้พิพากษาคณะเดียวพิจารณาคดี**อาญา** ตาม ม. 25(5) แล้ว จะพิพากษา ลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราดังกล่าว
- ③ การทำคำพิพากษาคดี**แพ่ง** ที่องค์คณะซึ่งมีมากกว่า 1 คน มีความเห็น แย้งกันจนหาเสียงข้างมากไม่ได้
- ④ กรณีผู้พิพากษาคณะเดียวพิจารณาคดี**แพ่ง** ตาม ม. 25(4) (ทุนทรัพย์ไม่เกิน 300,000 บาท) ไปแล้ว แต่ต่อมาปรากฏว่าราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือ จำนวน เงินที่ฟ้องเกินอำนาจพิจารณาพิพากษาของผู้พิพากษาคณะเดียว

หมวด 4

การจ่าย การโอน และการเรียกคืนสำนวนคดี

การจ่ายสำนวน ผู้มีอำนาจจ่ายสำนวน ตาม ม.32

- คือ
- ประธานศาลฎีกา
 - ประธานศาลอุทธรณ์
 - ประธานศาลอุทธรณ์ภาค
 - ประธานแผนกหรือหัวหน้าแผนก
 - อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น
 - ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล

ข้อสังเกต ไม่รวมอธิบดีผู้พิพากษาศาล

* รองประธานฯ, รองอธิบดีฯ หรืออธิบดีผู้พิพากษาศาล ไม่มีอำนาจจ่ายสำนวน เว้นแต่เป็นกรณีทำการแทนตาม ม.8 และ ม.9 (ข้อสอบผู้ช่วยฯ เมื่อวันที่ 4 มิ.ย. 2559)

* จะจ่ายให้ผู้พิพากษาประจำศาลเป็นเจ้าของสำนวนก็ได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้ ม.26 คือต้องไม่มีผู้พิพากษาประจำศาลเกิน 1 คน (ข้อสอบ ผู้ช่วยฯ เมื่อวันที่ 16 ส.ค.2552)

* จะจ่ายสำนวนคดีให้มืองค์คณะเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด เช่น ในศาลชั้นต้น จ่ายให้ผู้พิพากษา 3 คน เป็นองค์คณะร่วมกันก็ได้

* ผู้พิพากษาที่ไม่ได้เป็นองค์คณะรวมทั้งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลซึ่งหากมิได้จ่ายให้ตัวเองเป็นองค์คณะร่วมกันไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้น เว้นแต่จะเข้ากรณีมีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจก้าวล่วงได้ ตาม ม.28, ม.29 ประกอบ ม.30, ม.31

* การจัดให้มีวันนัดพร้อมประชุมคดีโดยคณะผู้พิพากษาเพื่อกำหนดแนว

ทางการดำเนินคดีให้มีประสิทธิภาพนั้น ยังมีใช้การจ่ายสำนวนตาม ม.32 แม้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจะจ่ายสำนวนให้ผู้พิพากษาคณะอื่นเป็นองค์คณะ รับผิดชอบในการพิจารณาพิพากษาคดี ก็เป็นการจ่ายสำนวน โดยชอบตาม ม.32 และกรณีไม่ใช่เรื่องการเรียกคืนสำนวนคดี หรือการโอนสำนวนคดีที่จะต้อง มีเงื่อนไข และปฏิบัติตาม ม.33 วรรค 1 (ฎ.3449/2564)

การเรียกคืนสำนวนและการโอนสำนวนคดี ตาม ม.33 วรรค 1, 2 (ทางปฏิบัติ เรียกว่า การ โอนสำนวนคดี)

การขอคืนสำนวนคดี ตาม ม.33 วรรคท้าย

- การโอนสำนวนคดี เป็นเรื่องผู้พิพากษาผู้รับผิดชอบราชการศาลมีคำสั่ง แต่การขอคืนสำนวนคดีเป็นเรื่องความประสงค์ของเจ้าของสำนวนที่จะขอคืน
- ผู้สั่งโอนสำนวนคดีและผู้รับสำนวนคดีคืน (ในกรณีขอคืนสำนวนคดี) คือผู้พิพากษาผู้รับผิดชอบราชการศาลในตำแหน่งเดียวกัน ได้แก่
 - ประธานศาลฎีกา
 - ประธานศาลอุทธรณ์
 - ประธานศาลอุทธรณ์ภาค
 - อธิบดีศาลชั้นต้น
 - ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล

ข้อสังเกต ไม่รวมอธิบดีผู้พิพากษาศาล

- เงื่อนไขการโอนสำนวนคดี

1. เมื่อประธานฯ อธิบดีศาลชั้นต้น หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล เห็นว่าการดำเนินคดีต่อไปจะกระทบกระเทือนต่อความยุติธรรม
- และ 2. เมื่อรองฯ (1) หรือผู้พิพากษาในศาลจังหวัดหรือศาลแขวงที่มีอาวุโสสูงสุดซึ่งมิได้เป็นองค์คณะในคดีนั้นเสนอความเห็นว่าเป็นไปได้
 - * ถ้อยคำ (1) ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ หรือถ้าเป็นองค์คณะในสำนวนคดีนั้นต้องให้รองฯ หรือผู้พิพากษาในศาลจังหวัดหรือศาลแขวงที่มีอาวุโสถัดไปเป็นผู้เสนอความเห็นว่าเป็นสมควรโอนสำนวนคดีหรือไม่

ผู้พิพากษาอาวุโสหรือผู้พิพากษาประจำศาล ไม่มีอำนาจเสนอ

ความเห็นว่าการโอนสำนวนคดีหรือไม่ (ม.33 วรรคสาม)

เงื่อนไขการขอคืนสำนวนคดี ต้องอ้างเหตุว่า มีคดีค้างการพิจารณาอยู่
เป็นจำนวนมากซึ่งจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีล่าช้า

เมื่อผู้พิพากษาผู้รับผิดชอบราชการศาลรับสำนวนคดีคืนมาแล้วก็จ่ายให้
ผู้พิพากษาหรือองค์คณะอื่นรับผิดชอบแทนต่อไป

--- จบ ---